

Uloga pedagoga u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj

Pajić, Ana Barbara

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:961265>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Dvopredmetni diplomski studij sociologije i pedagogije

Ana Barbara Pajić

Uloga pedagoga u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj

Diplomski rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Renata Jukić

Osijek, 2023.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski Fakultet Osijek

Odsjek za pedagogiju

Dvopredmetni diplomski studij sociologije i pedagogije

Ana Barbara Pajić

Uloga pedagoga u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj

Diplomski rad

Znanstveno područje društvene znanosti, znanstveno polje pedagogija,
znanstvena grana: posebne pedagogije

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Renata Jukić

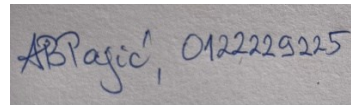
Osijek, 2023.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 15. rujna 2023.

A rectangular box containing a handwritten signature 'ABPajic' and the number '012229225' in blue ink.

Ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

U ovome radu analizira se uloga pedagoga u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj. U današnjem brzorastućem društvu tema održivog razvoja ključna je za daljnji opstanak kvalitetnog života. Održivi razvoj je koncept koji osigurava napredak bez ugrožavanja budućnosti nadolazećih naraštaja. Održivi razvoj podrazumijeva tri međusobno ovisne domene, a one su: socijalna (društvena), ekološka i ekonomska (gospodarska). Pedagozi, kao ključan kotačić odgojno – obrazovnog sustava, mogu puno učiniti za promicanje kulture održivog razvoja i prenošenje znanja, vrijednosti i navika održivosti. Cilj rada je ispitati ulogu pedagoga u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj, istražiti znanje i životne navike pedagoga u okviru održivog razvoja te stavove o odgoju i obrazovanju za održivi razvoj. Istraživanje je provedeno u srpnju i kolovozu 2023. godine na uzorku od 120 stručnih suradnika pedagoga s područja Republike Hrvatske. Podatci su prikupljeni putem prilagođenog anketnog upitnika o znanju i stavovima prema održivom razvoju i o odgoju i obrazovanju za održivi razvoj. Rezultati istraživanja su pokazali da stručni suradnici pedagozi imaju pozitivne stavove prema odgoju i obrazovanju za održivi razvoj te ga smatraju važnim dijelom odgojno – obrazovnog procesa. Korelacijskom analizom utvrđena je statistički značajna korelacija održivosti i svakodnevnog života te učestalosti obrade teme održivog razvoja u školskoj godini. Statistički značajna korelacija utvrđena je i između godina staža te učestalosti održivosti u svakodnevnom životu. Godine staža na radnom mjestu stručnog suradnika pedagoga koreliraju s učestalosti obrade tema održivog razvoja u školskoj godini 2022./2023. T – testom za nezavisne uzorke o učestalosti obrađivanja tema održivog razvoja nije utvrđena statistički značajna razlika s obzirom na vrstu institucije u kojima pedagozi rade.

Ključne riječi: *pedagog, održivi razvoj, odgojno – obrazovni proces, odgoj i obrazovanje za održivi razvoj*

SADRŽAJ

I. UVOD.....	1
II. TEORIJSKI DIO	2
2.1. Održivi razvoj	2
2.2. Povijest održivog razvoja	3
2.3. Europska unija i održivi razvoj.....	6
2.4. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj.....	6
2.4.1. Povijest odgoja i obrazovanja za održivi razvoj	6
2.4.2. Odrednice odgoja i obrazovanja za održivi razvoj	7
2.4.3. Vrijednosti u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj	12
2.4.4. Obrazovanje nastavnog osoblja.....	13
2.4.5. Metode i strategije u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj	14
2.4.6. Kompetencije održivog razvoja	15
2.4.7. Kurikulum	15
2.4.9. Izazovi u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj	16
2.5. Uloga pedagoga u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj.....	18
III. METODOLOGIJA EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA	21
3.1. Cilj i problem istraživanja	21
3.2. Hipoteze	21
3.3. Instrument.....	22
3.4. Uzorak.....	23
3.5. Postupak	23
IV. REZULTATI.....	24
4.1. Sociodemografski podaci	24
4.2. Deskriptivna statistika odabranih varijabli	24
4.2.1. Znanje pedagoga o održivom razvoju.....	25
4.2.2. Održivost pedagoga u svakodnevnom životu	25
4.2.3. Stavovi pedagoga o odgoju i obrazovanju za održivi razvoj.....	26
4.2.4. Dosadašnje iskustvo pedagoga.....	27
4.3. Kvalitativna analiza.....	28
4.4. Inferencijalna statistika	32
4.4.1. Rezultati korelacijskih analiza.....	32
4.4.2. Rezultati t – testa za nezavisne uzorke.....	33
VI. RASPRAVA	34
VII. ZAKLJUČAK.....	40

I. UVOD

Odgoj i obrazovanje temelji su svakog društva, što je vidljivo iz mnogih primjera u prošlosti, osim što su temelji ključne su komponente u razvoju svake zajednice. Odgoj i obrazovanje važno je i za budućnost planeta. U današnjem suvremenom svijetu u kojem se svakodnevni svi susreću s brzim tehnološkim promjenama, brojnim društvenim izazovima i mnogobrojnim globalnim problemima uloga pedagoga postaje sve važnija prepuna novih izazova i problema. Pedagozi su stručnjaci za odgoj i obrazovanje te su odgovorni za kreiranje budućih generacija, samim time i budućeg društva. Pedagozi djecu i mlade pripremaju za suočavanje sa zahtjevnim izazovima na način da im pruže temeljna znanja, vještine i kompetencije te vrijednosti koje su im potrebne za aktivno sudjelovanje u društvu kako bi mogli stvoriti održivu budućnost.

Ovaj rad istražuje i analizira ulogu pedagoga u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj. Održivi razvoj označava zadovoljavanje potreba današnjih generacija bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija da zadovolje svoje potrebe (Cifrić, 2001). Kako bi takav razvoj bio moguć potrebno je razmišljati i svim aspektima održivog razvoja, a to su gospodarska, ekološka i društvena dimenzija, sve te dimenzije potrebno je ukomponirati u odgoj i obrazovanje. Pedagozi mogu pridonositi i promicati održivi razvoj kroz rad u odgojno – obrazovnom sustavu na način da promiču svijest o ekološkim, društvenim i gospodarskim izazovima, mogu poticati odgovornost kako ekološku tako i socijalnu, te trebaju razvijati aktivizam kod djece i mladih.

Održivi razvoj više je aktualnog trenda, održivi razvoj nužan je za budućnost, održivi razvoj je put prema boljem svijetu za sadašnje i buduće generacije.

U teorijskom dijelu rada predstavljene su temeljne teorijske postavke o pedagozima, održivom razvoju i odgoju i obrazovanju za održivi razvoj. U istraživačkom dijelu rada prikazani su rezultati istraživanja uloge pedagoga u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj.

II. TEORIJSKI DIO

2.1. Održivi razvoj

Održivi razvoj nije jednostavno definirati. Postoje brojne definicije koje u svoju srž stavljaju različite pojmove. Zbog toga ne postoji jednoznačna definicija koju koriste svi. Ova spoznaja sugerira kako je održivi razvoj kompleksan pojam te da ga je potrebno temeljito proučavati kako bi ga se shvatilo s razumijevanjem. Potrebno je istaknuti kako održivi razvoj nije samo briga o okolišu ili ekološkim pitanjima, održivi razvoj je multilateralna djelatnost globalnog karaktera te mu je svrha zaštititi prirodne i kulturne vrijednosti, dostojanstveno čovjeka, pravednost, slobodu te stvoriti skladnu simbiozu svakog živog bića na planeti Zemlja (Jambrović, 2011). Održivi razvoj u svojoj biti naglašava gospodarski i socijalni razvoj društva bez straha od nemogućnosti zadovoljavanja potreba sljedećih generacija jer se omogućava dugoročno očuvanje kvalitete okoliša, biološke raznolikosti (Jambrović, 2011). Održivi razvoj pomiruje oprečne potrebe društva. S jedne strane tu su ravnopravnost, socijalizacija, sigurnost, sloboda dok su na drugoj industrija, radna mjesta, poljoprivreda, trgovina bez štetnosti za okoliš (čisti zrak, voda, tlo, flora, fauna, ekosustavi) bez kojega ne bi ljudi ni bilo (Jambrović, 2011). Srž održivog razvoja je razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjosti bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolje svoje vlastite potrebe (Zmijanović, 2014). Razvoj je često vođen jednom posebnom potrebom bez gledanja širih ili budućih posljedica. Takve posljedice najmanje osjeti osoba koja je odgovorna, a najviše priroda i buduće generacije. Što duže čovječanstvo teži neodrživom razvoju to će njegove posljedice biti češće i teže. Fokus održivog razvoja daleko je širi od samog okoliša i ekologije. Održivost teži ka osiguravanju jakog, zdravog i pravednog društva gdje svi mogu zadovoljiti svoje potrebe. Takvo društvo teži ka promicanju osobne dobrobiti, društvene kohezije i uključenosti te stvaranju jednakih mogućnosti. Održivi razvoj ne znači da se smanjuje kvaliteta života nego se pronalaze bolji načini za obavljanje istih stvari. Jedan od primjera je zamijeniti odlazak na posao osobnim automobilom s hodanjem ili vožnjom bicikla ili pak javnim prijevozom. Ovakva zamjena štedi novac, poboljšava zdravlje a često je jednako brza i praktična.

Održivi razvoj relativno je novi pojam, aktivno je u upotrebi 50-ak godina.

2.2. Povijest održivog razvoja

Prva svjetska konferencija o zaštiti okoliša održana je 5. lipnja 1972. godine u Stockholmu, na taj datum se od 1974 obilježava Svjetski dan zaštite okoliša. Konferencija je organizirana od strane Ujedinjenih naroda. Sudionici su usvojili Stockholmsku deklaraciju i Akcijski plan za ljudski okoliš te nekoliko rezolucija. Stockholmska deklaracija sadržavala je 26 načela te je po prvi puta u povijesti u prvi plan međunarodnog interesa postavila ekološka pitanja te je označila i napravila temelje za početak dijaloga između industrijaliziranih zemalja i zemalja u razvoju o gospodarstvenom rastu, onečišćenju zraka, vode i oceana (UN, 1972). Akcijski plan sadržavao je tri glavne kategorije: Globalni program procjene utjecaja na okoliš, Aktivnosti upravljanja okolišem te Međunarodne mjere za potporu aktivnostima i procjene i upravljanja koje se provode na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Stvaranje „Programa Ujedinjenih naroda za okoliš (*The United Nations Environment Programme*)“ još je jedan od glavnih rezultata ove konferencije.

Dvadeset godina nakon održana je sljedeća važna konferencija, 1992. godine u Rio de Janeiru. Konferencija je nosila naziv „Konferencija Ujedinjenih naroda o okolišu i razvoju“ (*The United Nations Conference on Environment and Development*). Na konferenciji su se okupili politički vođe, diplomati, znanstvenici, predstavnici medija i nevladinih udruga iz 179 zemalja kako bi razmotrili utjecaj ljudskih socioekonomskih aktivnosti na okoliš (UN, 1992). U sklopu konferencije održan je i globalni forum nevladinih udruga. Udruge su predstavljale svoje vizije budućnosti u odnosu na okoliš i socio – ekonomski razvoj. Konferencija u Rio de Janeiru istaknula je kako su različiti društveni, ekonomski i okolišni čimbenici međusobno ovisni. Zaključak je bio da je koncept održivog razvoja dostižan i moguć cilj za sve ljude svijeta bez obzira na to jesu li na lokalnoj, nacionalnoj, regionalnoj ili međunarodnoj razini. Prepoznato je da je integracija i uravnoteženje ekonomskih, društvenih i ekoloških pitanja u zadovoljavanju ljudskih potreba presudno za održavanje ljudskog života na planetu. No da bi se to dogodilo potrebno je razviti nove percepcije načina proizvodnje i potrošnje, stila života i rada te načina donošenja odluka. Postavilo se pitanje kako osigurati održivost za razvoj. U sklopu konferencije donošena je *Agenda 21*, odnosno program djelovanja kako bi se postigao održivi razvoj u 21. stoljeću. Preporuke su se kretale od novih metoda obrazovanja do novih načina prirodnih resursa i novih načina sudjelovanja u održivom gospodarstvu. Uz *Agendu 21* donesene su i sljedeći dokumenti: Deklaracija iz Rija koja sadržava 27 univerzalnih načela. Okvirnu

konvenciju Ujedinjenih naroda o promjeni Klime (*The United Nations framework convention on climate change*), Konvenciju o biološkoj raznolikosti i Deklaraciju o načelima gospodarenja šumama. Stvoreno je Povjerenstvo za održivi razvoj.

Agenda 21 dokument je koji sadrži 40 poglavlja kroz koja je ispisan akcijski plan za održivi razvoj. Pokriven je veliki raspon specifičnih prirodnih resursa i uloga različitih skupina, obrađena su pitanja društvenog i gospodarskog razvoja i provedbe. Dokument je grupiran u četiri odjeljka. Prvi odjeljak nosi naziv *Društvene i ekonomske dimenzije* te se bavi pitanjima međunarodne suradnje za ubrzanje održivog razvoja u zemljama u razvoju, borbe protiv siromaštva, mijenjanu obrasca potrošnje, promicanje zdravlja, postizanje održivije demografske dinamike i održivijeg razvoja ljudskih naselja. Drugi odjeljak naziva *Očuvanje i upravljanje resursima za razvoj*, ovaj odjeljak ima ekološku dimenziju te se stavlja naglasak na zaštiti i očuvanju flore i faune, atmosfere, kontrolu onečišćenja te održivim raspolaganjem otpadom. Treći odjeljak ima naziv *Jačanje uloga velikih grupa*. U tom se odjeljku raspravlja u ulogama djece i mladih, žena, nevladinih udruga i organizacija kao su partnerima i važnim nosiocima održivog razvoja, lokalnim vlastima, poduzećima i industrijom, pitanjima radnika i sindikata. Govori se o jačanju uloga autohtonih naroda i njihovih zajednica te jačanju uloge poljoprivrednika. Zadnji odjeljak nazvan je *Sredstva provedbe* te sadrži financijska sredstva i mehanizme, sredstva razvoja ekološki prihvatljive tehnologije te razvoj znanosti za održivi razvoj, promicanje obrazovanja, javne svijesti i cjeloživotnog obrazovanja i usavršavanja za održivi razvoj.

Nakon pet godina od donošenja *Agende 21* u New Yorku održala se sjednica Generalne skupštine Ujedinjenih Naroda kako bi ocijenili provedbu *Agende 21*. U New Yorku 2000. održan je novi Summit i to vrlo simboličan zbog početka novog tisućljeća. Novo tisućljeće ujedno je i jedan od razloga održavanja Sumita. Ujedinjeni narodu htjeli su predstaviti novu razvojnu strategiju za potrebe svijeta dvadesetog prvog stoljeća koji se vrlo brzo mijenja. Ovaj summit nazvan je Milenijskim te mu je prethodila dvogodišnja međunarodna informativna kampanja. Ciljevi kapanje bili su konsolidirati prednost međunarodne zajednice i ojačati partnerstva s vladama i civilnim društvom kako bi se izgradio svijet u kojemu nitko neće biti izostavljen. Milenijski summit održan je od 06. do 08. rujna 2000. te je završio usvajanjem Milenijske deklaracije od strane 189 država članica u kojoj je postavljeno osam Milenijskih razvojnih ciljeva koji su: Iskorijeniti krajnje siromaštvo i glad; Ostvariti univerzalno osnovno obrazovanje; promicati ravnopravnost spolova i osnažiti žene; smanjiti smrtnost djece;

Poboljšati zdravlje majki; boriti se protiv HIV-a/AIDS-a, malarije i drugih bolesti; osigurati održivost okoliša; razvijati globalno partnerstvo za razvoj.

Od 2000. do današnjih dana održano je još osam velikih konferencija Ujedinjenih naroda na temu okoliša i održivog razvoja. Jedna od važnijih konferencija bila je i ona 2015. godine u New Yorku gdje se više od 150 svjetskih čelnika okupilo kako bi odobrili novu agendu za održivi razvoj. Novi plan za razvoj nazvan je Transformacija našeg svijeta: 2030 Agenda za održivi razvoj do 2030. . Plan je uključivao deklaraciju, sedamnaest ciljeva održivog razvoja i 169 ciljanih skupina. Glavni cilj je pronaći nove načine za poboljšanje života ljudi u svijetu, iskorjenjivanje siromaštva, promicanje prosperiteta dobiti za sve, zaštititi okoliš te se boriti protiv klimatskih promjena. Sedamnaest ciljeva glasi: „okončati siromaštvo u svim njegovim oblicima posvuda; zaustaviti glad, postići sigurnost hrane i poboljšati prehranu i promovirati održivu poljoprivredu; osigurati zdrav način života i promovirati dobit za sve dobne skupine; osigurati uključivo i pravedno kvalitetno obrazovanje i promovirati prilike za cjeloživotno učenje za sve; postići ravnopravnost spolova i osnažiti sve žene i djevojke; osigurati dostupnost i održivo gospodarenje vodama i sanitarne uvjete za sve; osigurati pristupačnu, pouzdanu i održivu te modernu energiju za sve; promovirati održiv, uključiv gospodarski rast, punu produktivnost zaposlenih i dostojanstven rad za sve; izgraditi otpornu infrastrukturu, promovirati uključivu i održivu industrijalizaciju te poticaj inovacije; smanjiti nejednakost unutar i među zemljama; učiniti gradove i naselja uključivima, sigurnima, otpornima i održivima; osigurati održive obrasce potrošnje i proizvodnje; poduzeti hitne mjere za borbu protiv klimatskih promjena i njihovih učinaka; očuvati i održivo koristiti oceane, mora i morske resurse za održivi razvoj; zaštititi, obnoviti i promovirati održivo korištenje kopnenih ekosustava, održivo gospodariti šumama, boriti se protiv dezertifikacije te zaustaviti i preokrenuti degradaciju zemljišta i zaustaviti gubitak bioraznolikosti; promovirati miroljubiva i uključiva društva za održivi razvoj, omogućiti pristup pravdi za sve i izgraditi učinkovite, odgovorne i uključive institucije na svim razinama; ojačati sredstva provedbe i revitalizirati globalno partnerstvo za održivi razvoj“ (Milenijska Deklaracija, 2000). Iste godine na Pariškoj konferenciji o klimatskim promjenama potpisan je Pariški sporazum, koji je ratificiralo 187 strana.

50 godina nakon prve velike konferencije, svjetski čelnici ponovno su se okupili u Stockholmu. Na ovoj konferenciji svjetski lideri imali su priliku rekapitulirati što se to događalo u svijetu od 1972. godine, no isto tako kako spasiti svijet u budućnosti. Interdisciplinarni pristup prepoznat je kao važan i efikasan pristup problemu, pogotovo kad je problem trostruk kao i planetarna kriza Zemlje. Planetu Zemlji problem je i klima i priroda i onečišćenje. Vizija konferencije bilo

je zdrav planet za prosperitet svih – naša odgovornost, naša prilika. Krovna tema konferencije bila je provedba Agende 2030 te njezinih ciljeva.

2.3. Europska unija i održivi razvoj

Europska Unija 2001. usvojila je strategiju u korist održivog razvoja. Održivi razvoj temeljno je načelo koje se nalazi u Ugovoru o Europskoj uniji te je prioritet unutarnje u vanjske politike Europske Unije (Europska Agencija za okoliš, 2021). Europska unija i Ujedinjeni narodi partneri su koji surađuju na raznim područjima pa tako i na tome da se oblikuje održiviji, sigurniji i bolji planet za cijelu populaciju. Europska Unija, sa svim svojim članicama, sudjeluje u provedbu Agende 2030. Prvi korak je bio uključivanje ciljeva održivog razvoja u okvir europske politike i hitne prioritete europske komisije. Drugi korak je bio započeti razmišljanje o daljnjem razvoju dugoročne vizije i fokusa sektorskih politika. Europska komisija redovito prati i izvješćuje o ciljevima održivog razvoja. Europska Unija stavlja naglasak na uključivanje civilnog društva za postizanje ciljeva Agende 2030. Jedan od prioriteta Europske unije za 21. stoljeće je podržati vrijednosti koje Europljani dijele kao što su održivi razvoj i zdrav okoliš, poštovanje ljudskih prava. Održivi razvoj financira se kroz Europski socijalni fond. Europska unija razvila je Europski zeleni plan (Europska Komisija, 2023).

2.4. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj

2.4.1. Povijest odgoja i obrazovanja za održivi razvoj

Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj kao pojam uvodi se kada se uveo i sam pojam održivi razvoj, na Općoj skupštini Un-a 1987. godine. Jedno poglavlje u Agendi 21 posvećeno je posebno odgoju i obrazovanju za održivi razvoj. Za početak su zadani sljedeći ciljevi: poboljšati osnovno obrazovanje, preusmjeriti postojeće obrazovanje na održivi razvoj, razviti razumijevanje javnosti te osposobljavanje (McKeown, 2002). UNESCO je 1996. definirao ciljeve obrazovanja za 21. stoljeće. Ciljevi su razvrstani u četiri velike skupine: učiti učiti, učiti činiti, učiti biti te učiti živjeti i raditi zajedno (Tatković, Diković, Štifanić, 2015). Pokret odgoja

i obrazovanja osmislili su ljudi koji nisu prvenstveno stručnjaci za obrazovanje čak se nalaze i izvan obrazovne zajednice. Potrebu za odgojem i obrazovanjem za održivi razvoj osjetile su važne međunarodne udruge i zajednice na čelu s Ujedinjenim narodima. Međunarodna politička scena došla je do zaključka kako je očito obrazovanje ključ održivosti. U mnogim zemljama program odgoja i obrazovanja za održivi razvoj razvijaju ministarstva vezana uz okoliš, gospodarstvo i zdravstvo te ih potom daju nastavnom osoblju na korištenje. Kako je održivi razvoj interdisciplinaran te se ne može promatrati iz samo jedne znanstvene discipline važno je uključiti stručnjake poput pedagoga, učitelja, nastavnika u osmišljavanje koncepata i sadržaja odgoja i obrazovanja za održivi razvoj.

2.4.2. Odrednice odgoja i obrazovanja za održivi razvoj

Održivi razvoj nema zatvorenu definiciju i sadržaj već je živi proces koji se mijenja kako se mijenja društvo i okoliš oko njega, neprestano se razvija. Suptilne promjene kao promjena fokusa dio su regionalne prirode i odražavaju uvjete lokalnih ekosustava i kultura. Zbog stalnih promjena plan i program obrazovanja ta održivost neprestano bi trebao prilagođavati sadržaj, opseg i metodologiju, a stalna prilagodba zahtijeva fleksibilnost učitelja i nastavnika te stručnih suradnika (McKeown, 2002). Odgoj i obrazovanje obuhvaća sve razine odgojno – obrazovnog procesa te je uključenu sve društvene institucije (obitelj, dječji vrtić, škola, radno mjesto, lokalna zajednica). Obrazovanjem ljudi i društva u cjelini dolaze do razvoja svog punog potencijala (Tatković, Diković, Štifanić, 2015). Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj stvara odgovorne građane, promiče demokraciju istovremeno dopuštajući pojedincu i društvu mogućnost ostvarivanja prava i ispunjavanje obveza, sve se odvija u ravnoteži, stvarajući snažnog pojedinca (Tatković, Diković, Štifanić, 2015).

Glavne prepreke održivom razvoju smatraju se rast stanovništva i potrošnja resursa. Obrazovanje žena smanjuje stopu nataliteta (žene se kasnije odlučuju biti majke, rađaju manje djece te mogu same odlučivati o svojoj reprodukciji, obrazovanje žena stvara pravednije živote žena), a time i smanjenje populacije (McKeown, 2002). Napredak je to prema održivosti jer se smanjuje prenaseljenost planeta zemlje. Povezanost obrazovanja i potrošnje resursa je obrnuta. Visoko obrazovani ljudi imaju uglavnom veće prihode te troše više resursa od obrazovanih ljudi. Nacije koje su pri vrhu u svjetskom poretku prema stopi visokoobrazovanih ljudi

ostavljaju najveće ekološke otiske. Zbog toga je nužno uvoditi odgoj i obrazovanje za održivi razvoj na sve razine obrazovanja jer obrazovanje bez obrazovanja za održivost ne vodi poželjnim ishodima. Rješenje nikako nije smanjiti razinu obrazovanja jer je obrazovanje potrebno iz više razloga, a jedan od njih je razvojna mogućnost i napredak u budućnosti. Kako bi svijet postao zelenije mjesto potrebna su brojna tehnološka dostignuća koja su moguća samo uz veću razinu obrazovanja. Obrazovanje potiče poljoprivrednu produktivnost, poboljšava status žena, smanjuje stope rasta stanovništva povećava životni standard (McKeown, 2002).

Obrazovanje utječe na razvoj održivosti u tri područja i to su: provedba, odlučivanje i kvaliteta života (McKeown, 2002). Društvo koje je obrazovano nužno je za realizaciju održivog razvoja. Razina obrazovanja važna je za poboljšanje planova održivosti svake zemlje. Države u kojima je visoka stopa nepismenosti i nekvalificirane radne snage imaju manje šanse i mogućnosti razvoja od zemalja u kojima su stope nepismenosti i nekvalificirane radne snage manje (McKeown, 2002). Sljedeće područje je odlučivanje. Obrazovanija zajednica ima mogućnost donositi „zelenije“ odluke jer poznaje ideje održivog razvoja, shvaća dobrobit održivog razvoja i ima mogućnost boriti se za takve ideje. Naposljetku obrazovanje je od iznimne važnosti za poboljšanje kvalitete života jer podiže socioekonomski status pojedinca pa i obitelji, poboljšava životne uvjete, smanjuje smrtnost dojenčadi. Vidljiva su tri važna elementa u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj, a to su: koncepcija razvoja (koja se poistovjećuje s gospodarskim rastom); koncepcija potreba (potrebe su povezane s razinom kvalitetnog života) te koncepcija budućih naraštaja (osvijestiti današnji život kako bi on bio moguć i za buduće naraštaje) (Tatković, Diković, Štifanić, 2015). Razine odgoja i obrazovanja za održivi razvoj (De Zan, 2005 prema Tatković, Diković, Štifanić, 2015) su sljedeće: razina emocija, razina činjenica, razina svijesti te razina djelovanja.

Vidljivo je da je obrazovanje temeljna stavka ka održivosti. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj označavaju četiri parametra: održavanje (ljudima, zajednici, ekosustavu), održivost (promicanje pravde i uključenosti), zdravlje (njegovanje zdravih odnosa i pojava na različitim razinama sustava) te izdržljivost (Tatković, Diković, Štifanić, 2015). Obrazovanje kakvo poznajemo nije dovoljno za uspjeh održivog razvoja. Potrebno je uvesti odgoj i obrazovanje za održivost. Cilj odgoja i obrazovanja prema Mićanoviću (2011) je osposobiti djecu i mlade za buduće vrijeme kako bi mogli biti dio radnog stanovništva, aktivno donositi odgovorne odluke; razvijati i jačati pojedinca, skupine, zajednice, organizacije i zemlje kako da propitkuju i biraju održivi razvoj. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj u obzir mora uzeti lokalne okolišne, ekonomske i društvene uvjete pa je zbog toga različit diljem svijeta (McKeown, 2002).

Povećanje osnovne pismenosti, kako se još uvijek poučava u većini zemalja, neće unaprijediti održivost društva. Osnovno obrazovanje mora se proširiti i u njega uključiti razvijanje kompetencija kao što su kritičko promišljanje, organiziranja i razumijevanja podataka i informacija, postavljanje pitanja te analiziranje problema koji postoje u lokalnoj i globalnoj zajednici. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj znači stvarati pojedince koji imaju razvijene kompetencije, vrijednosti i vještine koje ih potiču na sudjelovanje i donošenje odluka u zajednici, ali i preuzimanje odgovornosti za te odluke. Napredak je uočen, stope osnovnog obrazovanja rastu u većini regija svijeta, upis djevojčica u škole se povećao što pomaže u rješavanju rodni nejednakosti (McKeown, 2002).

Preusmjeravanje obrazovanja znači uključiti više načela, vještina, teorija i vrijednosti koje se povezuju s održivim razvojem. Preusmjeravanje se treba dogoditi na svim razinama obrazovanja. Znanje, vještine, teorije i vrijednosti održivosti treba uklopiti i u visokoškolsko obrazovanje. Razvijanje javnog razumijevanja predstavlja stanovništvo koje svjesno ciljeva održivog društva te koje ima razvijena znanja i vještine kako doprinijelo ciljevima održivosti. Stanovništvo mora biti informirano, mora gledati izvan granica greenwashinga¹. Uz kritičko mišljenje važna je i medijska pismenost kako bi stanovništvo moglo analizirati reklame koje se pojavljuju u medijima (McKeown, 2002). Javnost koja je svjesna i informirana o programima održivog razvoja može pomoć i u ostvarenju istog, za razliku od neinformirane javnosti. Posljednji prioritet jest osposobljavanje. Društvu je potrebno pismeno i ekološki osviješteno građanstvo kako bi usmjeravali ostatak zajednice u provedbi planova i programa održivog razvoja. Osposobljavanje se od klasičnog obrazovanja razlikuje po tome što je specifično za određeni posao. Osposobljavanje predstavlja obuku radnika kako sigurno koristiti određenu opremu, kako biti učinkovitiji i pridržavati se zadanih propisa. Osposobljavanje educira ljude o praksama i postupcima te im daje vještine za obavljanje specifičnih zadataka dok je obrazovanje proces koji transformira te ljudima daje znanje, vještine, i vrijednosti putem kojih ljudi mogu sudjelovati i pridonijeti kako svojoj dobrobiti tako i dobrobiti svoje zajednice (McKeown, 2002).

Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj jača i razvija kako sposobnost pojedinca tako i skupina, zajednica, organizacija i zemalja da razmišljaju i odlučuju u korist održivog razvoja. Odgojem i obrazovanjem za održivost kod djece i mladih teži se postići razumijevanje odnosa između ljudskog razvoja, održavanja života i socijalne pravde, razviti osjećaj globalne povezanosti i

---

¹ Marketinška metoda kojoj je cilj kod potrošača staviti uvjerenje kako je njihov brend održiv, no uglavnom ta održivost staje sa ekološki prihvatljivim pakiranjem.

odgovornosti za sudbinu Zemlje, osposobiti ga za dinamičan i kritičan odnos prema novim informacijama, kao i prema modelima proizvodnje i potrošnje kojima se troši veliki broj zemljinih resursa, poticati razumijevanje i poštivanje kulturnih razlika te prihvaćanje etike odgovornosti (Tatković, Diković, Štifanić, 2015). Isto tako osiguravaju pomak u načinu razmišljanja te time čine svijet sigurnijim, zdravijim i uspješnijim mjestom (Tatković, Diković, Štifanić, 2015).

Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj nije samo zadatak formalnog obrazovanja². Neformalni³ i informalni⁴ obrazovni sektor moraju surađivati s formalnim obrazovnim sektorom kako bi se svi slojevi društva mogli obrazovati na temu održivog razvoja (McKeown, 2002). Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj cjeloživotni je proces stoga svi obrazovni sektori trebaju sudjelovati radi postizanja ciljeva održivosti. Idealno bi bilo kada bi tri sektora međusobno odredili ciljeve i teme održivog razvoja te ih zatim realizirali unutar dogovorenih područja. Tako bi odgoj i obrazovanje za održivi razvoj došao do velikog broja ljudi. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj omogućuju svima stjecanje znanja, vještina, stavova i vrijednosti potrebnih za oblikovanje održive budućnosti (Tatković, Diković, Štifanić, 2015).

Preokretanje obrazovanja na obrazovanje za održivost zahtjeva promjenu nastavnog plana i programa, odnosno promjenu ciljeva i sadržaja iz pet područja nastavnog kurikuluma, a to su znanja, vještine, perspektive, vrijednosti i problemi (McKeown, 2002). Sadržaj odgoja i obrazovanja za održivi razvoj pretpostavlja sljedeće: „biološka krajobrazna raznolikost; zaštita okoliša, zdravlje; ruralni i urbani razvoj; gospodarstvo; upravljanje prirodnim resursima; proizvodnja i potrošnja; prometni razvoj i sigurnost; kulturna raznolikost; ublažavanje siromaštva; državljanstvo; mir; etika; odgovornost u lokalnom i globalnom kontekstu; demokracija; ljudska prava i drugo“ (Uzelac i sur., 2014). Sadržaji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj kojima se djecu i mlade razvija odjeljivost za takav razvoj, gradi svoju sliku o svijetu, aktivno djeluje odgovoran je posao koji uključuje stjecanje iskustva, znanja, navika, vještina, stavova i ponašanja (Uzelac i sur., 2014).

Promjena pedagoškog okvira u odgoju i obrazovanju za održivost podrazumijeva promjenu organizacijske kulture, školskog ozračja, upravljanja i odlučivanja, didaktičko – metodičkih

---

² Formalno obrazovanje – institucionalno obrazovanje koje je zakonski određeno, cilj je stjecanje jasno određenih znanja i sposobnosti.

³ Neformalno obrazovanje – obrazovanje izvan formalnog obrazovnog sustava kojima se stječu određena znanja i vještine, sudjelovanje je dobrovoljno, rijetko se prima neki oblik certifikata.

⁴ Informalno obrazovanje – oblici stjecanja znanja i vještina na vlastitu inicijativu ili spontano čak i nesvjesno, odvija se u svakodnevnom životu.

oblika poučavanja (Tatković, Diković, Štifanić, 2015). Ključne vrijednosti koje bi odgoj i obrazovanje za održivost trebao promicati, moguće je strukturno integrirati u kurikulum suvremenog obrazovanja mladih (Tatković, Diković, Štifanić, 2015). Ubacivanje i dodavanje novih sadržaja u nastavni plan i program nije tako jednostavno kako možda na prvu zvuči. Nastavni planovi i programi su već sada puni pa se treba dobro razmisliti što ne doprinosi održivosti, što je zastarjelo te takve nastavne sadržaje zamijeniti onim održivim. Prije svega djeci i mladima potrebno je dati osnovno znanje iz prirodnih, društvenih i humanističkih znanosti kako bi razumjeli načela i ciljeve održivog razvoja, kako ih primjenjivati u vlastitome životu (McKeown, 2002). Važno je predstaviti globalne probleme, no poseban se naglasak stavlja na probleme lokalne zajednice. Kako bi se odabralo relevantno znanje koje se treba nalaziti u nastavnim programima i planovima potrebno je odrediti ciljeve održivog razvoja te potom prema njima izraditi nastavne planove i programe. Kako bi odgoj i obrazovanje za održivost imalo smisla ono ne može ostati samo na znanjima. Djeci i mladima se moraju prenijeti i praktične vještine koje će koristiti nakon završetka formalnog obrazovanja. Vještine se moraju razvijati iz svih područja održivosti. Ovo je popis vještina održivog razvoja koje je razvio McClaren (1989) koje bi odrasli trebali imati: sposobnost učinkovite komunikacije (pismeno i usmeno), sposobnost razmišljanja o sustavima, sposobnost razmišljanja na vrijeme (uključuje predviđanja, razmišljanja unaprijed i planiranja), sposobnost kritičkog mišljenja, sposobnost djelovanja, sposobnost suradnje s drugima, sposobnost korištenja: znanja, ispitivanja, djelovanja, prosuđivanja, zamišljanja, povezivanja, vrednovanja i biranja te sposobnost razvijanja estetskog odgovora na okolinu (McKeown, 2002). Moraju se savladati vještine koje pomažu u upravljanju i interakciji s lokalnim okolišem.

Upoznavanje s različitim perspektivama sljedeći je korak. To je važno jer se kroz perspektive s razumijevanjem uči kontekst globalnih problema kao lokalnih problema i obrnuto. Na taj se način uče uzročno – posljedične veze između globalnih problema međusobno te između globalnih i lokalnih problema (McKeown, 2002). Prekomjerna upotreba papira dovodi do krčenja šume koje predstavlja lokalni problem no povezano je s globalnim klimatskim promjenama. Učenje o perspektivama je korisno jer se razvija sposobnost promatranja sa stajališta različitih sudionika, a sagledavanje problema s drugog gledišta, koje je različito od vlastitog, vodi do međusobnog razumijevanja. Razumijevanje vodi do stvaranja suradnje koja je temelj održivog razvoja. Djeca i mladi trebaju naučiti kako se društveni i ekološki problemi mijenjaju kroz vrijeme te imaju svoju povijest, ali i budućnost; globalni problemi su povezani; ljudi imaju univerzalne osobine; važno je gledati izvan granica lokalnih i nacionalnih granica

kako bi se razumjeli lokalni problemi u globalnom kontekstu; prije donošenja odluka treba razmotriti različita gledišta; različite vrijednosti važne su različitim ljudima ovisno o njihovim interesima; tehnologija i znanost ne mogu same magično naći rješenje za sve probleme; pojedinac je uz to što je građanin lokalne zajednice, građanin je i svijeta; osobne odluke o potrošnji i slično utječu na upotrebu resursa i proizvodnju i van lokalne zajednice (McKeown, 2002). Ovo su samo neke od različitih perspektiva znanja koje se predlažu prenijeti generacijama djece i mladih kako bi postale prihvaćene u društvu. Održivi razvoj zahtijeva od pojedinca odgovornost za razvojem interesa koji su povezani s interesima zajednice. Demokracija i aktivno sudjelovanje građana razvija odgovoran suživot, a to se najbolje uči kroz odgoj i obrazovanje u vrtićima i školama (Tatković, Diković, Štifanić, 2015).

2.4.3. Vrijednosti u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj

Vrijednosti su sastavni dio odgoja i obrazovanja za održivi razvoj. Vrijednosti su drugačije za svakoga te za svako društvo. One predstavljaju individualne težnje za postizanjem ciljeva koji se smatraju prihvatljivim, privlačnim ili poželjnim (Hrvatska enciklopedija, 2021). Treba težiti da vrijednosti budu univerzalne i opće, da budu pozitivne kako bi ih svi mogli prihvatiti. Razumijevanje vlastitih vrijednosti, vrijednosti društva u kojem se živi te razumijevanje vrijednosti drugih ljudi diljem svijeta predstavlja srž odgoja i obrazovanja za održivu budućnost (McKeown, 2002). Vrijednosti se mogu usvajati na različite načine, u pojedinim kurikulumima učenici usvajaju određene vrijednosti kao izravan rezultat poučavanja ili modeliranja prihvaćenih vrijednosti dok u drugim proučavanjem odnosa između društva i okoliša dovodi učenike do usvajanja vrijednosti. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj temelji se na vrijednostima poštivanja života i zdravog načina života (Uzelac i sur. prema, 2014 prema Tatković, Diković, Štifanić, 2015). Različita društva i kulture donose različite vrijednosti. U odgoju i obrazovanju za održivi razvoj dio vrijednosti proučava i socijalna pravda. Socijalna pravda je jedan od temeljnih vrijednosti svakog društva. Cilj socijalne pravde je osigurati jednaka prava i mogućnosti za sve pojedince u društvu. Socijalna pravda uključuje zadovoljenje osnovnih ljudskih potreba i brigu za prava, dostojanstvo i dobrobit svih ljudi, uključuje poštivanje tradicija i religija drugih društava, potiče empatiju za uvjete života drugih društava i naroda. Ekološka održivost i očuvanje resursa pripadaju dijelom socijalne odnosno društvene pravde. Ona onemogućuje da ljudi žive u nepovoljnim uvjetima. Socijalna pravda time stvara

međugeneracijsku jednakost. Važno je neprestano razgovarati o vrijednostima te ih analizirati jer će to dovesti do njihove bolje usvojenosti u društvu. Potrebno je preispitivati nužnost i mogućnost uvođenja novih vrijednosti koje će pomoći zajednicama da postignu ciljeve održivosti u same kurikulume odgoja i obrazovanja za održivi razvoj. Povelja o Zemlji (McKeown, 2002). Temeljne vrijednosti koje bi odgoj i obrazovanje za održivost trebao promicati su: poštivanje prava i dostojanstva čovjeka, razvijanje odgovornosti za mir i nenasilje prema prirodnoj i socijalnoj okolini, uvažavanje prirodne, kulturne i društvene raznolikosti među pojedincima i društvima, očuvanje životne okoline i života na Zemlji, poštivanje prava i potreba budućih generacija (Tatković, Diković, Štifanić, 2015).

Stvaranje kurikuluma odgoja i obrazovanja za održivi razvoj zahtijeva upoznatost s poviješću, poznavanje sadašnjosti te predviđanje budućnosti. Kurikulum odgoja i obrazovanja za održivi razvoj treba sadržavati kompletne znanja, problema, vještina, perspektiva te vrijednosti za sve tri komponente održivog razvoja te treba biti prilagođen situaciji i potrebama zajednice (McKeown, 2002).

2.4.4. Obrazovanje nastavnog osoblja

Kako bi se krenulo s odgojem i obrazovanjem za održivi razvoj neophodno je prvo obučiti učitelje, nastavnike te ostatak nastavnog osoblja za takav rad (McKeown, 2002). Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj treba rekonceptirati i restrukturirati, te ga uključiti u inicijalno obrazovanje odgojitelja, učitelja, nastavnika te stručnih suradnika te raditi na istraživanja koja će pridonositi unaprjeđenju odgoja i obrazovanja (Tatković, Diković, Štifanić, 2015). Bilo bi skupo prekvalificirati sve učitelje svijeta putem stručnog usavršavanja na poučavanje održivosti. Osmišljen je *model snaga* u kojem svaka znanstvena disciplina i nastavnik koji joj pripada pridonose odgoju i obrazovanju za održivost. Teme koje pripadaju održivosti već su dio nastavnog plana i programa formalnog obrazovanja, ali nisu kao takve identificirane niti se smatra da doprinose konceptu održivosti. Identificiranje takvih tema kao tema važnih za održivost nužno je za napredak društva. Nastavno osoblje mora biti upoznato i razumjeti koncept održivosti i njegova načela kako bi moglo ispitati u kolikoj mjeri se održivost već nalazi u njihovim nastavnim planovima i programima. Sljedeći je korak dodatno obogatiti nastavne planove i kurikulume s temama odgoja i obrazovanja za održivi razvoj. Odgoj i obrazovanje

može se uvesti u sve nastavne predmete u školama, održivi razvoj interdisciplinaran je koncept te zahtjeva doprinose različitih disciplina (McKeown, 2002).

2.4.5. Metode i strategije u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj

U odgoju i obrazovanju za održivi razvoj važno je koristiti različite nastavne metode i strategije. Odgoj i obrazovanje za održivost zahtijeva participativne i proaktivne metode poučavanja i učenja koje učenike motiviraju i ohrabruju djecu i mlade na promjenu svog ponašanja u skladu s osnovnim principima održivog razvoja (Tatković, Diković, Štifanić, 2015). Mogućnost nastavnog rada pri odgoju i obrazovanju za održivi razvoj su mnogobrojne. Tu su rasprave, diskusije, programsko poučavanje, simulacija problema, didaktičke igre, promatranje, eksperimentiranje, promidžbene akcije, ekskurzije, terenska nastava, rad na projektima, škola u prirodi, tribine, parlamentarne, okrugli stolovi (Tatković, Diković, Štifanić, 2015). Takav način rada promiče sposobnosti kritičkog mišljenja, razmišljanja o budućim scenarijima i timskog načina donošenja odluka.

Pristupi u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj mogu biti integrirani pristup, projektni pristup te problemsko – istraživački pristup (Uzelac i sur., 2014).. Integrirani pristup povezuje različite nastavne predmete odnosno discipline, posebice one srodne. Kako se održivi razvoj promatra kroz prizmu interdisciplinarnosti sasvim je logično da se u odgoju i obrazovanju koristi integrirani pristup. Integrirani pristup pomiče cjelovit i učinkovit razvoj osjetljivosti djece i mladih za održivost. Od integriranog pristupa očekuje se postupno stjecanje iskustva, znanja, razvoj navika, stavova, ponašanja djece i mladih prema problemima održivog razvoja i poticanje djece i mladih na aktivnosti i odgovornost na osvještavanje problema održivosti (Uzelac i sur., 2014). Integrativni pristup uključuje oblike individualnog rada i rada u paru poput: rada na projektu, terensko istraživanje, intervjuiranje, anketiranje, analiza teksta, dijalog i sl. Često se koriste i metode koje zahtijevaju rad u manjim ili većim skupinama poput: oluje ideja, izvještavanje, diskusija, pisanje eseja, pisanje članka za lokalne novine, likovno izražavanje izvještavanje u školskim novinama, pozivanje gostiju u školu, predstave, izložbe i drugo (Uzelac i sur., 2014). Projektni pristup na cjelovit način potiče razvoj djece i mladih za održivost. Glavna ideja projektnog pristupa je promicanje pristupa razvoju osjetljivosti djece i mladih za održivi razvoj kako bi ta osjetljivost postupno vodila aktivnom stjecanju iskustava i

znanja o dimenzijama održivog razvoja te razvoju vještina za aktivno i odgovorno sudjelovanje i korištenje stečenih iskustava i znanja o održivom razvoju (Uzelac i sur., 2014). Projektni pristup sastoji se od tri faze (Uzelac i sur., 2014). Prva faza uključuje najavu i promišljanje o temi, druga faza naziva se istraživačkom fazom jer označava rad na problemu, odnosno temi te treća faza označava sređivanje i uopćavanje rezultata, zaključivanje i evaluaciju projekta odnosno njegove uspješnosti. Problemsko – istraživački pristup djecu i mlade postavlja se pred problem kojega samostalno rješava davanjem odgovora na kompleksna pitanja održivosti (Uzelac i sur., 2014).

2.4.6. Kompetencije održivog razvoja

Kompetencije koje su potrebne u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj dio su društvenih i životnih vještina. Neke od njih su: samostalnost, kreativnost, kritičko promišljanje, miran dijalog i pregovaranje, svijest o svojim pravima i odgovornosti, proaktivnost, rad u timu (Tatković, Diković, Štifanić, 2015). Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj zahtijeva dalekosežne promjene u dosadašnjem načinu obrazovanja, rekonceptualizaciji i redizajniranju odgojno – obrazovnog procesa.

2.4.7. Kurikulum

Kurikulum treba biti usmjeren na učenika. Odgoj i obrazovanje za održivost kontinuirani je, planirani, otvoreni proces učenja sadržaja i vrednota o održivosti koje treba integrirati u obrazovni kurikulum na svim razinama formalnog obrazovanja (Tatković, Diković, Štifanić, 2015). Kurikulum usmjeren na razvoj kompetencija objedinjuje postupak razvijanja vještina, umijeća, kritičkog razmišljanja, komunikacijskih i socijalnih vještina te sposobnost cjeloživotnog učenja (Tatković, Močinić, 2012). Kada odgoj i obrazovanje za održivi razvoj postane stalni dio formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja društvo će dobiti znanja i vještine koje će ih učiniti stručnim i pouzdanim te bi se povećala mogućnost djelovanja u korist zdravog i produktivnog života u ravnoteži s prirodom te socijalnim vrijednostima (Čop, Rapo, 2010). Odgoj i obrazovanje ključni je činilac promjena i novog svjetonazora, razvija

nove kompetencije, odgovornost za zaštitu životne sredine i dobrobit čovjeka, potiče i razvija kritičku refleksiju, spremnost za pozitivne promjene u stavovima ljudi, raznovrsnih organizacija i različitih zemalja (Tatković, Diković, Štifanić, 2015).

2.4.9. Izazovi u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj

Nacije diljem svijeta prihvaćaju potrebu odgoja i obrazovanja za održivi razvoj no napredak je malen. Ono što koči održivi razvoj je kako motivirati društvo na promjene ponašanja i aktivnosti koje su duboko u njim usađena a problematična su, odnosno neodrživa. Kao rješenje tog problema nudi se odgoj i obrazovanje za održivi razvoj. Autori navode dvanaest razloga odnosno problema koji se pojavljuju u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj. Prvi od njih je nedostatak svijesti u javnoj zajednici za potrebe odgoja i obrazovanja za održivi razvoj. Na globalnoj odnosno međunarodnoj razini odgoj i obrazovanje za održivi razvoj prepoznato je kao važan ključ uspješnosti održivog razvoja cijelog svijeta (McKeown, 2002). Potrebno je tu svjesnost prebaciti izvan okvira delegacija UN-a u čitavu javnost, a pogotovo u obrazovnu zajednicu. Povećanju svijesti o održivom razvoju pridonosi edukacija o stalnoj vezi između obrazovanja i održivijih društava.

Drugi problem je implementacija odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u kurikulumu i u nastavne planove i programa različitih predmeta (McKeown, 2002). Svaka zemlja sama za sebe odlučiva kako se provesti odgoj i obrazovanje za održivi razvoj (hoće li stvoriti novi predmet posvećen samo održivom razvoju ili će se postojeći predmet proširiti novim sadržajem). Važno je da država definira traži li od nastavnog osoblja da podučavaju o održivom razvoju ili da promjene ciljeve i nastavne metode i strategije kako bi postigli održivi razvoj. Nisu sve države jednako posvećene odgoju i obrazovanju za održivi razvoj. Škole ne mogu biti jedino mjesto susretanja s odgojem i obrazovanjem za održivi razvoj.

Treći je problem povezivanje s već postojećim problemima poput obrazovne reforme i ekonomske održivosti (McKeown, 2002). Obrazovni sustavi uvijek su na meti kritičara pa se tako raspravlja o učinkovitosti svjetskih obrazovnih sustava s promjenama potreba društva. Takve rasprave vidljive su i u javnosti Republike Hrvatske koja prema mnogima kasni za brojnim državama Europske unije, ali i svijeta. Reformom hrvatskog školstva uveden je međupredmetni kurikulum održivog razvoja. Neki obrazovni sustavi imali su više zahtjeva koje

su trebali obuhvatiti reformom pa se održivi razvoj pokazao kao manje bitan te je iz iste isključen.

Četvrti je problem suočavanje sa složenim konceptima održivog razvoja (McKeown, 2002). Kako je održivi razvoj teško definirati i implementirati, teško ga je i podučavati. Teško je oblikovati cijeli obrazovni sustav kako bi se postigla održivost. Odgoj i obrazovanje za održiv razvoj učenicima se treba prenositi na jednostavan i njima shvatljiv način, no to je teško postići kada ga često učitelji i nastavnici te stručni suradnici ne razumiju.

Sljedeći, peti problem, ogleda se u osmišljavanju nacionalnih kurikuluma odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u suradnji sa širom zajednicom (McKeown, 2002). Nacionalni kurikulumi osmišljavaju se u suradnji s vladom i obrazovnom zajednicom. Može biti teško odrediti jasne ciljeve za sve. Osmišljavanje kurikuluma i njihova prilagodba i usvajanje zahtijevaju napor različitih stručnjaka.

Šesti problem je uključivanje tradicionalnih disciplina u interdisciplinarni okvir (McKeown, 2002). U većini škola diljem svijeta i dalje prevladava tradicionalni koncept obrazovanja gdje se gradivo poučava u disciplinarnom okviru. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj lakše je implementirati u nastavne planove i programe koje općenito opisuju sadržaj rada, a teže u one nastavne planove koji detaljno opisuju sadržaj i redoslijed učenja.

Sljedeći je problem dijeljenje odgovornosti (McKeown, 2002). Zadatak je svakog je odgajati i poučavati djecu i mlade održivosti no kako to obično biva kada je nešto zadatak svih odgovornost se prebacuje s jednih na druge.

Osmi izazov je stvaranje i osnaživanje ljudskih kapaciteta za provedbu odgoja i obrazovanja za održivost (McKeown, 2002). Ljudski se potencijali mogu ostvariti kroz stručno usavršavanje ili kroz obuku prije početka obavljanja nekakvog posla. Važno je pružati podršku i edukacijama radnicima koji se obave odgojem i obrazovanjem za održivi razvoj jer je to koncept koji se stalno mijenja. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoja treba se uključiti i u kurikulume za izobrazbu odgajatelja, učitelja, nastavnika i stručnih suradnika. Oni trebaju biti stručnjaci koji ne samo da podučavaju teme održivosti, nego održivost doista razumiju te spajaju različite discipline, a njihovi učenici cjelovito razumiju održivu budućnost te njihove uloge, uloge zajednica i nacija. Potrebno je razvijati i međunarodne programe suradnje koji će povećati i iskoristiti bazu znanja koje već postoje.

Kako za sve tako i za odgoj i obrazovanje za održivi razvoj problem su financije (McKeown, 2002). Odgoj i obrazovanje zahtijeva zapošljavanje novih ljudi koji moraju biti obučeni, već zaposlene ljude potrebno je dodatno usavršavati. Mnoge zemlje veliki postotak bruto nacionalnog proizvoda troše na obrazovanje, što je u globalu dobra stvar, no nije vidljivo koliki postotak odlazi na odgoj i obrazovanje za održivost. Stvaranje regionalnih i lokalnih kurikuluma stvara dodatan financijski napor. Rješenje ovog problema vidljivo je u iskorištavanju tehnologija, poput interneta na kojemu su mnogi materijali potpuno besplatni.

Još neki od problema s kojima se susreću odgoj i obrazovanje za održivi razvoj su: razvoj politike; razvoj kreativnog i inovativnog ozračja koji se spreman na preuzimanje rizika te promicanje održivosti u popularnoj kulturi (McKeown, 2002). Kako bi odgoj i obrazovanje za održivi razvoj uspjeti potreban je poticaj od vlada. Okruženje za razvoj odgoja i obrazovanja za održivi razvoj treba biti sigurno kako bi pojedinci osjećali sigurnost u osmišljavanju i realizaciji programa kako bi mogli eksperimentirati, mijenjati postojeću praksu, uvoditi nove teme i metode rada, možda u nekim stvarima biti i kontroverzni, ulagati svoj trud i rad te biti kreativni. Važno je da odgojitelji, učitelji, nastavnici i stručni suradnici imaju podršku upravnih tijela kako škole, tako i države upravo zbog sigurnog okruženja za napredak. Promicanje održivosti u popularnoj kulturi sve je veće. Postoje brojni aktivnosti, influenceri te pojedinci koji u svojim zajednicama promiču održivi razvoj na različite načine. Brojne su i kampanje različitih političkih udruga, tu su i brojne udruge civilnog društva sa svojim kampanja. No, na promicanju održivosti uvijek je moguć napredak pogotovo jer principi održivog razvoja nisu utkani u svakodnevni život cijelog društva. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj je pokretač održivog razvoja u zajednici (McKeown, 2002).

2.5. Uloga pedagoga u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj

Pedagog je stručni suradnik u odgojno – obrazovnom procesu. Ima stručne i generičke kompetencije koje je stekao kroz formalno, visokoškolsko obrazovanje, no puno je toga stečeno i kroz neformalno i informalno obrazovanje tijekom života pedagoga. Pedagog je stručnjak za odgoj i obrazovanje, pokretač promjena te duša svake odgojno – obrazovne institucije ili udruge u kojoj je zaposlen. Pedagog se bavi razvojem pojedinaca, pogotovo djece i mladih (Jurić, 2004). Pedagog je stručnjak koji se bavi radom u odgoju i obrazovanju. Pedagogu je glavni fokus stavljen na razumijevanje i podržavanje razvoja djece i mladih (Jurić, 2004). Aktivnosti

i zadaci koje pedagog obavlja variraju ovisno o tome u kojem se kontekstu i području rada pedagog nalazi. Pedagog unaprjeđuje i usavršava, ali i uveseljava odgojno – obrazovni sustav (Jurić, 2004). Pedagogija je znanost o odgoju i obrazovanju, bavi se teorijama, metodama i praksom u području odgoja i obrazovanja. Uloga pedagoga usmjerena je na razumijevanje i poticanje razvoja pojedinca u fizičkom, intelektualnom, emocionalnom i socijalnom području (Jurić, 2004). Školski pedagog ima nekoliko područja rada a to su planiranje i programiranje odgojno – obrazovnog rada, neposredno sudjelovanje u odgojno – obrazovnom procesu, vrednovanje odgojno – obrazovnog procesa, provođenje analiza, istraživanja i projekata; stručno usavršavanje; bibliotečna – informacijska i dokumentacijska djelatnost. Pedagog oblikuje budućnost društva kroz odgojno – obrazovni proces (Vujić, 2013). Pedagozi imaju priliku utjecati na razvoj pojedinaca, osnažiti ih za suočavanje s izazovima i omogućiti im da postanu aktivni i odgovorni građani. Kroz svoj rad pedagozi na djecu i mlade prenose vrijednosti. Pedagozi promiču inkluzivnosti i jednakost u obrazovanju, osiguravaju jednake mogućnosti učenja i razvoja za sve. Njihova pružena podrška djeci i mladima s različitim potrebama i sposobnostima doprinosi stvaranja inkluzivnog obrazovnog ozračja.

Pedagog ima vrlo važnu ulogu u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj. Društvo danas je nepredvidivo, promjene se događaju nevjerojatnom brzinom, prirodni se resursi iscrpljuju, prisutne su klimatske promjene, pandemije, netrpeljivost među ljudima zbog toga postaje sve važnije integrirati principe održivosti u odgojno – obrazovni proces. Odgovornost pedagoga je oblikovati buduće generacije koje će biti svjesne, angažirane te sposobne za donošenje održivih odluka. Pedagog svoju ulogu u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj ima u nekoliko područja. Prvu znatnu ulogu imaju u podizanju svijesti djece i mladih o održivom razvoju. To se može činiti kroz različite metode poput predavanja, rasprava, praktičnih aktivnosti sve zbog prenošenja znanja o važnosti održivosti te zbog potrebe za promjenom ponašanja. Sljedeće važno područje je integracija održivosti u kurikulum. Pedagozi su dio tima za kreiranje kurikuluma. Na taj način mogu integrirati načela održivog razvoja u sva područja učenja. Razvijanje kritičkog mišljenja je sljedeće važno područje u kojemu pedagog ima važnu ulogu. Djeci i mladima treba omogućiti analiziranje društvenih i ekoloških problema kako bi mogli razvijati vlastite perspektive i rješenja na postavljene probleme. Djeca i mladi trebaju biti osposobljeni za donošenje odgovornih odluka te trebaju moći prepoznati posljedice svog djelovanja na društvo i okoliš. Sljedeće važno područje u kojem pedagog može djelovati je promicanje aktivnog djelovanja u zajednici. Pedagozi bi trebali poticati djecu i mlade da budu aktivni građani koji se zalažu za ciljeve održivosti kako na lokalnoj tako i na globalnoj razini.

Aktivno sudjelovanje u zajednici može uključivati sudjelovanje u volonterskim aktivnostima, sudjelovanje u radu civilnih društava, sudjelovanje u projektima održivog razvoja... U eksperimentalni kurikulum nastanog predmeta *Svijet i ja* u okviru eksperimentalnog programa *Osnovna škola kao cjelodnevna škola* to i potvrđuje. Kurikulum je organiziran u tri povezane dimenzije: upravljanje informacijama i primjena strategija kritičkog mišljenja, osobna i društvena odgovornost, etičnost djelovanja te upravljanjem vlastitim mišljenjem. Aktivno djelovanje u zajednici provlači se kroz čitav kurikulum, a posebno kroz dio o osobnoj i društvenoj odgovornosti te etičnosti djelovanja.

Kako bi pedagog mogao ostvariti ciljeve odgoja i obrazovanja za održivi razvoj mora koristiti inovativne metode poučavanja jer će tako potaknuti kreativnost i angažman kod djece i mladih. Neke od tih metoda mogu biti potpomognute tehnologijom, mogu uključivati terenska istraživanja, projektni rad i slično. U svemu tome važna je suradnja s lokalnom zajednicom tako djeca i mladi mogu iskustveno učiti. Suradnje se mogu ostvariti s ekološkim udrugama i organizacijama, obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima, reciklažnim centrima, udrugama koje se bave aktivnim građanstvom, udrugama koje se bave promicanjem i širenjem mira, tolerancije i socijalne pravde.

Nakon svega, iznimno je važno da pedagog svojim vlastitim primjerom živi i promovira održivi razvoj. Pedagozi bi trebali prakticirati održivost u svojim svakodnevnim životima. Na taj način bit će im puno lakše širiti znanja i svijest o održivosti, a učenici mogu pronaći inspiraciju u osobnom primjeru pedagoga i možda tako prepoznati važnost održivosti i implantirati vrijednosti održivosti u svoj vlastiti život.

III. METODOLOGIJA EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA

3.1. Cilj i problem istraživanja

Cilj rada je ispitati ulogu pedagoga u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj, istražiti znanje i životne navike pedagoga u okviru održivog razvoja te stavove o odgoju i obrazovanju za održivi razvoj. Svrha rada je analizirati trenutno stanje svjesnosti stručnih suradnika pedagoga o važnosti odgoja i obrazovanja za održivi razvoj.

Istraživanja koja se bave stručnim suradnicima pedagozima i njihovim znanjem i zainteresiranošću o održivom razvoju te njihovu uključenost u odgoj i obrazovanje za održivi razvoj nisu provedena u Republici Hrvatskoj. Ovo istraživanje dat će uvid o tome koliko su stručni suradnici pedagozi upoznati s konceptom održivog razvoja te kako i u kojoj mjeri provode odgoj i obrazovanje za održivi razvoj, također ovo istraživanje može biti polazište za razvoj daljnjih obrazovnih politika te stručnih usavršavanja na temu odgoja i obrazovanja za održivi razvoj. Kako sve polazi od obrazovanja tako i održivi razvoj, a pedagozi su pokretači promjena kako u školi tako i u svojim lokalnim zajednicama i društvu u cjelini.

Nezavisne varijable u istraživanju odnose se na spol, godine rada u struci, institucija zaposlenja, te regija u Republici Hrvatske u kojoj je osoba zaposlena. Zavisne varijable odnose se na znanje o održivom razvoju, održivost u svakodnevnom životu, stav o odgoju i obrazovanju za održivi razvoj i dosadašnje iskustvo s odgojem i obrazovanjem za održivi razvoj.

3.2. Hipoteze

Iz cilja istraživanja oblikovane su sljedeće hipoteze:

H1: Pedagozi koji primjenjuju održivost u svom privatnom životu češće integriraju odgoj i obrazovanje za održivi razvoj u svoj profesionalnu rad, u usporedbi s pedagozima koji ne primjenjuju principe održivosti u privatnom životu.

H2: Pedagozi s manje radnog iskustva žive održivije od pedagoga s dugogodišnjim radnim iskustvom.

H2.1. Pedagozi s manje radnog iskustva učestalije integriraju odgoj i obrazovanje za održivi razvoj u profesionalni rad.

H3: Pedagozi zaposleni u osnovnim školama u školskoj godini češće obrađuju teme održivog razvoja od pedagoga zaposlenih u srednjim školama.

H4: Pedagozi su zainteresirani za profesionalno usavršavanje na temu odgoja i obrazovanja za održivi razvoj.

H5: Pedagozi imaju pozitivne stavove o odgoju i obrazovanju za održivi razvoj.

H6: Pedagozi održivi razvoj objašnjavaju kroz ekološku dimenziju, zanemarujući pritom socijalnu i gospodarsku dimenziju.

3.3. Instrument

Za provedbu istraživanja korišten je prilagođen anketni upitnik o znanju i stavovima stručnih suradnika pedagoga prema održivom razvoju te odgoju i obrazovanju za održivi razvoj. Upitnik se sastoji od 43 pitanja podijeljenih u pet dijelova. Prvi dio se sastoji od četiri sociodemografska pitanja o ispitanicima: spol pedagoga, radni staž pedagoga, odgojno – obrazovna institucija u kojoj je pedagog zaposlen te dio Republike Hrvatske u kojoj je pedagog zaposlen. Drugi dio upitnika odnosi se na znanje pedagoga o održivom razvoju te se sastoji od pet pitanja. Jedno pitanje je otvorenog tipa dok je ostatak pitanja u obliku tvrdnji na koje su ispitanici odgovarali pomoću Likertove skale procjene od pet stupnjeva (1 - uopće se ne slažem, 2 - ne slažem se, 3 - niti se slažem niti se ne slažem, 4 - slažem se, 5- u potpunosti se slažem). Trećim dijelom upitnika istražuju se navike pedagoga u svakodnevnom životu. Dio se sastoji od devet tvrdnji na koje su ispitanici odgovarali pomoću Likertove skale procjene od pet stupnjeva (1 - uopće se ne slažem, 2 - ne slažem se, 3 - niti se slažem niti se ne slažem, 4 - slažem se, 5- u potpunosti se slažem). Četvrti dio ispituje stavove o odgoju i obrazovanju za održivi razvoj te su tvrdnje preuzete iz upitnika *Beliefs on education for sustainable development scale* autora Sağdıç and Şahin (2015), tvrdnje su preuzeta i prilagođena stručnim suradnicima pedagozima te ih ukupno ima 13 čestica na koje su ispitanici odgovarali pomoću Likertove skale procjene od pet stupnjeva (1 - uopće se ne slažem, 2 - ne slažem se, 3 - niti se slažem niti se ne slažem, 4 -

slažem se, 5- u potpunosti se slažem). Posljednji dio upitnika istražuje integraciju odgoja i obrazovanja za održivi razvoj pedagoga u profesionalnom radu te se sastoji od 10 pitanja.

3.4. Uzorak

U istraživanju je sudjelovalo 120 stručnih suradnika pedagoga iz Republike Hrvatske. Od toga je ispitano 111 osoba ženskog spola (92,5%) i 9 osoba muškog spola (7,5%). Anketni upitnik je poslan svim školama i pedagozima u Republici Hrvatskoj te je sudjelovanje bilo dobrovoljno. Prema tome uzorak je dobrovoljni neprobabilistički.

3.5. Postupak

Istraživanje je provedeno u periodu od 01. do 31. kolovoza 2023. godine. Zbog jednostavnijeg i efikasnijeg prikupljanja podataka oni su prikupljeni koristeći Google Forms aplikaciju u kojoj je anketni upitnik i izrađen. Nakon prikupljenih podataka oni su obrađeni u statističkom programu za obradu podataka SPSS postupcima deskriptivne i inferencijalne statistike.

IV. REZULTATI

4.1. Sociodemografski podaci

U istraživanju je sudjelovalo 120 stručnih suradnika pedagoga iz Republike Hrvatske. Od toga je ispitano 111 osoba ženskog spola (92,5%) i 9 osoba muškog spola (7,5%). Najviše ispitanika u stuci je zaposleno više od 20 godina (38,3%, N = 46), onih koji u struci rade do pet godina je 26% (N = 32), 15,8% pedagoga u struci radi od 6 do 10 godina (N = 19), onih koji su zaposleni od 16 – 20 godina je 10,8% (N = 13), a 8,3% je onih koji su u struci zaposleni od 11 do 15 godina (N = 10). Prema radnom mjestu u istraživanju je sudjelovalo 57,5% (N = 69) pedagoga koji su zaposleni u osnovnim školama, 36,7% (N = 44) pedagoga zaposlenih u srednjim školama, 3,3% (N = 4) pedagoga u ovom istraživanju zaposleno je u vrtićima te je 2,4% (N = 3) ispitanika odgovorilo je kako rade na drugim mjestima te su naveli sljedeće odgovore: srednja škola koji ima i učenički dom, centar za odgoj i obrazovanje te učenički dom.

Istraživanjem su zastupljene sve županije u Republici Hrvatskoj. Na prvom mjestu je Grad Zagreb s 15% (N = 18), zatim slijedi Karlovačka županija s 10,8 % (N = 13) te Primorsko – goranska županija s 10% (N = 12), najmanje ispitanika je Međimurske i Virovitičko – podravske županije (0,8%, N = 1) te Ličko – senjske i Požeško – slavonske županije (1,7%, N = 2).

4.2. Deskriptivna statistika odabranih varijabli

Prije analize zbrojene su varijable kako bi se dobile nove, zbrojenim varijablama utvrđen je koeficijent pouzdanosti Cronbachov alpha. Novostvorene varijable prate slijed upitnika pa su tako dobivene sljedeće varijable: znanje pedagoga o održivom razvoju ($\alpha = 0,385$), održivost pedagoga u svakodnevnom životu ($\alpha = 0,731$), stavovi pedagoga o odgoju i obrazovanju za održivi razvoj ($\alpha = 0,825$) te varijabla dosadašnjeg iskustva pedagoga na njihovim radnim mjestima ($\alpha = 0,788$). Varijabla znanje pedagoga o održivom razvoju nastala je zbrajanjem četiri tvrdnje koje se odnose na znanje pedagoga o održivom razvoju, varijabla održivost pedagoga u svakodnevnom životu nastala je zbrajanjem devet tvrdnji koje se odnose na

pozitivne navike u okviru održivog razvoja u kontekstu svakodnevnog života, varijabla stavovi pedagoga o odgoju i obrazovanju nastala je zbrajanjem trinaest tvrdnji koje se odnose na profesionalni rad pedagoga na njihovim radnim mjestima, posljednja nova varijabla dosadašnjeg iskustva pedagoga na njihovim radnim mjestima nastala je zbrajanjem sedam tvrdnji.

Zbrojene varijable koristit će se u deskriptivnoj i inferencijalnoj statistici.

4.2.1. Znanje pedagoga o održivom razvoju

Najviše pedagoga na tvrdnju „*Održivi razvoj sinonim je za brigu i zaštitu okoliša*“ odgovara da se slaže 47,5% (N = 57), u potpunosti se slaže njih 25% (N = 30), uopće se ne slaže 1,7% ispitanika (N = 2). Na tvrdnju *Upoznat/a sam s ciljevima održivog razvoja određenih UN – ovom Agendom 2030* najveći broj pedagoga odgovara niti se slažem niti se ne slažem 27,5% (N = 33), također veliki broj izjasnio se da se uopće ne slaže s tvrdnjom 19,2% (N = 23). Sljedeća tvrdnja je *Održivi razvoj uvažava tri aspekta – ekonomski, ekološki i socijalni*. S njom se u potpunosti slaže 56,7% (N = 68) dok se slaže njih 33,3% (N = 40). Posljednja tvrdnja u ovoj dimenziji varijabla je *Održivi razvoj podrazumijeva stavljanje potreba prirode ispred potreba čovječanstva* najviše je onih koji se s njom niti slažu niti ne slažu 33,3% (N = 40), zatim onih koji se slažu 30% (N = 36) potom onih koji se s tvrdnjom slažu 25,8% (N = 30).

4.2.2. Održivost pedagoga u svakodnevnom životu

Najviše ispitanika na tvrdnju „*Osobno mogu puno učiniti za doprinos održivom razvoju.*“ odgovara sa slaganjem 47,5% (N = 57) dok se u potpunosti slažu njih 24,2% (N = 29), ipak dvoje ispitanika s izjavom se uopće ne slažu. Na tvrdnju „*Na posao svakodnevno idem pješice, javnim prijevozom ili biciklom.*“ čak 37,5% (N = 45) ispitanika uopće se ne slaže. Njima u suprotnosti stoji 23,3% (N = 28) koji se u potpunosti slažu s tvrdnjom. Veliki broj 69,2% (N = 83) u potpunosti se slaže s tvrdnjom „*U svome domu razvrstavam otpad.*“, a 23,3% (N = 28) ispitanika s tvrdnjom se slaže. Samo jedna osoba uopće se ne slaže s tvrdnjom. Na tvrdnju „*Naglašavam istovjetnost ljudskih iskustava različitih etničkih skupina i uobičajenih potreba,*

vrijednosti i želja svih ljudskih bića“ 48,3% (N = 58) ispitanika odgovara s u potpunosti se slažem, 39,2% (N = 47) ispitanika odgovara sa slaganjem. Zanimljivo je vidjeti kako se s ovom tvrdnjom uopće ne slaže jedan stručni suradnik pedagog dok se njih troje s tvrdnjom ne slaže.

4.2.3. Stavovi pedagoga o odgoju i obrazovanju za održivi razvoj

Na tvrdnju „*Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj pruža znanja, vještine i vrijednosti koje se mogu koristiti u svakodnevnom životu.*“ najviše se ispitanika u potpunosti se slaže njih 63,3% (N = 76), 34,2% slaže se s tvrdnjom (N = 41). Najviše ispitanika se u potpunosti slaže s tvrdnjom „*Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj treba biti integrirano na svim razinama obrazovanja.*“ njih 66,7% (N = 80), 29,2% (N = 35) ispitanika s tvrdnjom se slaže, jedna osoba ne slaže se s tvrdnjom. Sa sljedećom tvrdnjom „*Integracija obrazovanja za održivi razvoj nastavnika u njihovu nastavu uzrokuje gubljenje vremena za ostali sadržaj predmeta.*“ uopće se ne slaže 38,3% (N = 46) ispitanika, 39,2% (N = 47) se s tvrdnjom ne slaže. U potpunosti se slaže dvoje ispitanika. Najviše ispitanika ne slaže se s izjavom „*Teško mi je integrirati obrazovanje za održivi razvoj u vlastiti program rada.*“ njih 40,8% (N = 49), u potpunosti se ne slaže 15,8% (N = 19), velik je broj i onih ispitanika koji se niti slažu niti ne slažu s izjavom 33,3% (N = 40). S tvrdnjom „*Pedagozi su adekvatno informirani o odgoju i obrazovanju za održivi razvoj.*“, 41,7% (N = 50) ispitanika niti se slaže niti se ne slaže, 32,5% (N = 39) ispitanika ne slaže se s tvrdnjom, a isti broj (32,5%, N = 12) ispitanika uopće se ne slaže s tvrdnjom i slaže se s tvrdnjom.

Na pitanje „*U protekloj školskoj godini 2022./2023., koliko ste puta s djecom i mladima obrađivali teme održivog razvoja?*“ pedagozima su kao odgovori bile ponuđene sljedeće opcije: jednom tjedno, jednom mjesečno, jednom u tri mjeseca, jednom u školskoj godini te niti jednom. Dobiveni su sljedeći rezultati: najviše je onih koji su teme održivog razvoja radili jednom u tri mjeseca, njih 34,2% (N = 41), zatim onih koji teme održivog razvoja nisu obrađivali (22,5%, N = 27), potom slijede pedagozi koji jednom mjesečno obrađuju teme održivog razvoja (21,7%, N = 26), oni koji jednom u školskoj godini obrađuju teme održivog razvoja je 16,7% (N = 20), najmanji je postotak pedagoga koji jednom tjedno obrađuju teme održivog razvoja njih 5% (N = 6).

Sljedeće pitanje tražilo je od pedagoga da napišu nekoliko tema iz područja održivog razvoja koje su obrađivali u školskoj godini 2022./2023. Najviše je onih tema koji se odnose na ekološku dimenziju održivog razvoja neke od njih su: *biološka raznolikost, kompostiranje, međuovisnost ljudi i životinja, uzgoj biljaka, zelena čistka, recikliranje, Dan planeta Zemlje, Dan voda, klimatske promjene, čišćenje školskog okoliša, ekološki otisak*. Druge po učestalosti su teme koje sadrže društveni aspekt održivog razvoja: *suradnja s lokalnom zajednicom, zadovoljavanje potreba, asertivnost, društveno prihvatljiva ponašanja, volontiranje, ljudska prava, odgovorno građanstvo, poštivanje različitosti, učenje demokratske participacije, dan mentalnog zdravlja, tolerancija, moj doprinos održivom razvoju, slika o sebi, složne ruke*. Teme koje ističu ekonomsku odnosno gospodarsku dimenziju najmanje se spominju, no ipak su prisutne sljedeće teme: *kako kreativno iskoristiti otpad, shopping navike, financija pismenost, obnovljivi izvori energije, pročišćivanje voda, što sve možemo napraviti od kartonskih kutija, smanjenje otpada, izrada igračaka od starih tkanina, izrada obroka od ostataka hrane, održiva poljoprivreda, održivi gradovi, pravilno iskorištavanje zemlje rada i kapitala, održivo poslovanje, proizvodnja eko proizvoda, utjecaj multinacionalnih kompanija na zemlje trećeg svijeta*.

Teme održivog razvoja pedagozi najviše obrađuju kroz jednodnevne akcije (npr. čišćenje školskog dvorišta, Dan Downovog sindroma, Dan planeta Zemlje itd.), za taj se odgovor opredijelilo 64,2% (N = 77) ispitanika. Iza toga slijede radionice sa 54,2% (N = 65) te različiti projekti s 39,2% (N = 47). Iza projekata slijedi ukrašavanje panoa s 35% (N = 42) i održavanje predavanja s 25,8% (N = 31). Ostali odgovori su: izvanučionička nastava, izvannastavne aktivnosti, izleti, projektna nastava, integrirana nastava.

4.2.4. Dosadašnje iskustvo pedagoga

Na tvrdnju „*Djeca i mladi pozitivno reagiraju na teme održivog razvoja.*“ 53,3% (N = 64) ispitanika se slaže dok se u potpunosti slaže 25,8% (N = 31) ispitanika. Najviše ispitanika na tvrdnju „*Potičem i savjetujem učitelje i nastavnike u kolektivu na odgojne i obrazovne aktivnosti vezane uz promicanje održivosti.*“ odgovara sa slažem se 55% (N = 66), 11,7% (N = 14) ispitanika se u potpunosti slaže dok 24,2% (N = 29) ispitanika niti se slaže niti se ne slaže s tvrdnjom. Sljedeća tvrdnja nastavlja se na prethodnu te glasi „*Kolege učitelji i nastavnici od*

mene traže pomoć u realizaciji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj.“ S tom se tvrdnjom slaže 23,3% (N = 28) ispitanika, u potpunosti se slaže 3,3% (N = 4), najviše je onih ispitanika koji niti se slažu niti se ne slažu s tvrdnjom 43,3% (N = 52), s tvrdnjom se ne slaže 20% ispitanika (N = 24), dok se uopće ne slaže 10% (N= 12). Najviše ispitanika na tvrdnju „*Dobro poznajem međupredmetni kurikulum održivog razvoja i obrazovanja.*“ daje odgovor *niti se slažem niti se ne slažem* (41,7%, N = 50), s tvrdnjom se slaže 30% (N = 36) ispitanika u potpunosti se slaže 6,7% (N = 8) ispitanika, s tvrdnjom se ne slaže 18,3% (N = 22) ispitanika. S tvrdnjom „*Sudjelovao/la bih u radionicama/edukacijama/predavanjima s ciljem profesionalnog usavršavanja za odgoj i obrazovanje za održivi razvoj.*“ slaže se 39,2% (N = 47) pedagoga, u potpunosti se slaže 35,8% ispitanika (N = 43), niti se slaže niti se ne slaže odgovara 20,8% (N = 25) ispitanika, s izjavom se ne slaže 2,5% (N = 3) pedagoga, dok se s tvrdnjom uopće ne slažu dva pedagoga (1,7%).

4.3. Kvalitativna analiza

U anketnom upitniku postavljeno je pitanje otvorenog tipa „*Kako bi ste objasnili pojam održivi razvoj nekome tko se prvi put susreće tim pojmom?*“. Odgovori su analizirani kvalitativno. Kodiranjem su izdvojene tri dimenzije koje su ujedno i stupovi održivog razvoja, a to su ekološka dimenzija, ekonomska (gospodarska) dimenzija te socijalna (društvena) dimenzija. Ekološka dimenzija održivog razvoja pojavljuje se 115 puta, neke od izjava su:

„Briga o okolišu.“

„Očuvanje prirodnih resursa.“

„Održivi razvoj podrazumijeva nastojanja pojedinca ili grupe da se prema svojoj životnoj sredini odnose na ekološki prihvatljiv način te donose odluke koje im omogućuju održiv i kvalitetan život.“

„Način postupanja i djelovanja koji podrazumijeva brigu o okolišu.“

„Ponašanja vezana uz zaštitu okoliša.“

„Ulaganje u prirodu i okoliš kako bismo ju očuvali,a pritom imali dovoljno za život.“

„To je trag koji čovjek ostavlja u svom razvoju a da ne šteti okolišu“

„Život u skladu s prirodom. Briga o okolišu i zaštita. Poštovanje prema planetu Zemlji koji nam je darovan.“

„Kako koristiti resurse da ih nepotrebno ne iscrpljujemo već ostavljamo za ponovno korištenje idućem naraštaju.“

„Iskorištavanje postojećih, prirodnih resursa i već korištenih proizvoda za novu svrhu.“

„Održivi razvoj je razvoj društva koji se temelji na zaštiti okoliša bez ugrožavanja budućih naraštaja.“

„Skup aktivnosti kojima se pokušavaju iskoristiti obnovljivi izvori energije za zaštitu okoliša i bolje funkcioniranje ekosustava.“

„Zaštita planete Zemlje od negativnog utjecaja čovjeka.“

„Održivi razvoj obuhvaća brigu o zaštiti okoliša, proizvodnju vlastite hrane, recikliranje, čuvanje prirode.“

Ekonomska odnosno gospodarska dimenzija održivog razvoja pojavljuje se 62 puta i to uz ekološku dimenziju, neke od izjava pedagoga su:

„Gospodarski razvoj koji uzima u obzir brigu za okoliš i koristi obnovljive izvore energije.“

„Razvoj društva i njegova gospodarstva na način da se ne ugrožavaju prirodni resursi.“

„Održivi razvoj podrazumijeva brigu o okolišu, na prvom mjestu mu nije isključivo profit, već se bazira na kružnom gospodarstvu, recikliranju, brizi o prirodi itd...“

„Ravnoteža gospodarskih aktivnosti i prirodnog okoliša u sadašnjosti radi nesmetanog razvoja budućih generacija.“

„Sinergija svih nas radi prirode i okoliša, a koje posljedično utječe na svakodnevni život, resurse, gospodarstvo.“

„Uravnoteženi gospodarski razvoj uz zaštitu okoliša.“

„Održivi razvoj je razvoj u skladu sa trenutnim gospodarskim stanjem vezan uz održive odnosno obnovljive izvore energije.“

„Gospodarski razvoj koji u potpunosti uzima u obzir djelovanje gospodarske aktivnosti na okoliš i osniva se na obnovljivim izvorima dobara. Razvoj zasnovan na poštovanju čovjekovih potreba i okoliša. Najčešće pitam učenike: Kako čuvamo naš okoliš? Zašto je to važno?“

„Rast koji se temelji na obnovljivim resursima. Zero waste koncept je dobar primjer.“

„To je način proizvodnje i potrošnje u skladu s prirodom, pazi se na prirodne resurse.“

„Razvoj gospodarstva, odnosno povećanje kvalitete života uz primjeren odnos prema okolišu.“

„To je gospodarski razvoj koji u potpunosti uzima u obzir djelovanje gospodarske aktivnosti na okoliš i osniva se na obnovljivim izvorima dobara.“

„Učinak gospodarstva u ljudskih aktivnosti na okoliš.“

„Gospodarski i tehnološki razvoj u skladu s očuvanju prirode.“

„Održivi razvoj je način postupanja prema okolišu pri kojem u obzir uzimamo posljedice koje naše gospodarske aktivnosti imaju na okoliš.“

Socijalna, odnosno društvena dimenzija održivog razvoja, najmanje se spominje u izjavama ispitanih pedagoga (N = 29) i svakako se spominju uz ekološku i ekonomsku dimenziju, neke od izjava su sljedeće:

„Održivi razvoj podrazumijeva razvoj koji se najčešće veže uz ekološku dimenziju, međutim, ono obuhvaća ekonomski i društveni aspekt.“

„Okolina, društvo, ekologija moraju biti u skladu.“

„Ravnoteža gospodarskog, društvenog i ekološkog aspekta.“

„Razvoj u nekom području rada čijim djelovanjem mijenjamo postojeće obrasce na bolje bez da ugrozimo svoju okolinu i osobe s kojima se susrećemo na tom razvojnom putu.“

„Napredak u društvu, gospodarski i socijalni bez štetnog utjecaja na okoliš.“

„Cilj održivog razvoja jest da budućim generacijama ne ostavimo svijet u gorem stanju nego što jest, što se ne odnosi samo na okoliš, već i na gospodarstvo i društvo.“

„Zadovoljavanje potreba sadašnje generacije a da se pritom pazi da se ne ugroze potrebe budućih generacija. Sastoji se od tri temeljne odrednice: društvo, okoliš i gospodarstvo.“

„Održivi razvoj podrazumijeva gospodarski i socijalni napredak društva bez štete za okoliš i prirodne izvore tj. bez ugrožavanja budućnosti budućih naraštaja devastiranjem i zagađivanjem okoliša.“

„Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj znači poticanje i ohrabrivanje učenika za sudjelovanje u građanskim, ekološkim i sličnim projektima kojima se potiču briga za druge i za prirodu.“

„Održivi razvoj podrazumijeva ekonomsku, okolišnu i društvenu usklađenost u smislu smanjivanja nejednakosti među ljudima i osiguravanja kvalitetnog života za sve ljude.“

„Održivi razvoj podrazumijeva brigu za naš planet Zemlju, ljude, biljni i životinjski svijet.“

„Postojani razvoj unutar politika i strategija gospodarskoga i socijalnog napretka, obnovljivi izvori, zaštita okoliša.“

„Razvoj kojim se zadovoljavaju potrebe sadašnjosti bez ugrožavanja budućnosti. Ideja održivog razvoja obuhvaća tri komponente: socijalnu(društvo), ekonomsku i ekološku i sve su međusobno povezane i vrijedne.“

„Održivi razvoj je racionalno gospodarenje prirodnim resursima kako bi imali kontinuirani gospodarski i socijalni napredak, bez štete za okoliš i prirodne izvore bitne za ljudske djelatnosti u budućnosti.“

„Uravnotežen razvoj okoliša, čovjeka i gospodarstva.“

4.4. Inferencijalna statistika

4.4.1. Rezultati korelacijskih analiza

Za provedbu korelacijske analize korištena je prethodno zbrojena varijabla održivost pedagoga u svakodnevnom životu. Za analizu korišten je Spearmanov ro koeficijent jer u analizi sudjeluju dvije ordinalne varijable. Za varijablu održivost pedagoga u svakodnevnom životu utvrđena je umjerena pozitivna povezanost ($r(118) = 0,346, p < 0,01$), što bi značilo kako se povećavaju sadržaji i aktivnosti održivog razvoja u svakodnevnom pedagoškog tako se povećava i učestalost obrade tema održivog razvoja u školskoj godini.

Varijabla		Učestalost	Održivost u svakodnevnom životu
Učestalost	r	-	0,346**
	N	120	120
Održivost u svakodnevnom životu	r	0,346**	1,000
	N	120	120

Bilješka: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Korelacijska analiza provedena je i s varijablama koja se odnosi na godine staža te održivost u svakodnevnom životu. Za analizu je korišten Pearsonov koeficijent korelacije. Utvrđena je statistički značajna umjerena pozitivna korelacija ($r(118) = 0,325, p < 0,01$), što znači da se s povećanjem godina staža povećava i učestalost održivosti u svakodnevnom životu pedagoga.

Varijabla		Održivost u svakodnevnom životu	Godine staža
Održivost u svakodnevnom životu	r	-	0,325**
	N	120	120
Godine staža	r	0,325**	-
	N	120	120

Bilješka: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Nakon provedene korelacijske analize između varijabli godine staža i učestalosti tema održivog razvoja u školskoj godini 2022./2023. utvrđena je statistički značajna niska korelacija ($r(118)$

= 0,264, $p < 0,01$). Rezultat pokazuje da s porastom godina u ukupnom stažu pedagoga raste i učestalost obrađivanja tema održivog razvoja u školskoj godini 2022./2023.

Varijabla		Godine staža	Učestalost
Godine staža	r	-	0,264**
	N	120	120
Učestalost	r	0,264**	-
	N	120	120

Bilješka: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

4.4.2. Rezultati t – testa za nezavisne uzorke

T – testom za nezavisne uzorke o učestalosti obrađivanja tema održivog razvoja nije utvrđena statistički značajna razlika s obzirom na vrstu institucije u kojima ispitanik radi ($p > 0,05$).

	Mjesto rada	N	AS	SD	t
Učestalost	Osnovna škola	69	2,68	1,23	0,144
	Srednja škola	44	2,68	1,09	

Bilješka: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

VI. RASPRAVA

Provedenim istraživanjem nastojala se razjasniti uloga pedagoga u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj. Istraživanje se bavi proučavanjem znanja pedagoga o održivom razvoju, njihovim navikama u svakodnevnom životu te stavovima i iskustvu o odgoju i obrazovanju za održivi razvoj.

H1: Pedagozi koji primjenjuju održivost u svom privatnom životu češće integriraju odgoj i obrazovanje za održivi razvoj u svoj profesionalnu rad, u usporedbi s pedagozima koji ne primjenjuju principe održivosti u privatnom životu.

Istraživanjem je utvrđena statistički značajna razlika u učestalosti integracije odgoja i obrazovanja za održivi razvoj s obzirom na održivost pedagoga u svakodnevnom životu. Analiza je pokazala da pedagozi koji su u svom svakodnevnom životu skloniji živjeti održivije češće s učenicima obrađuju teme održivog razvoja. Polazište hipoteze se nalazi u pretpostavci da stručni suradnici pedagozi koji sami prakticiraju održive navike i imaju razvijene vrijednosti održivog razvoja vjerojatno imaju veću sklonost, ali i motivaciju integrirati takve principe u svoj profesionalni rad.

Osobe koje žive održivo razvijaju dublju svijest o važnosti održivog razvoja. Kroz vlastite prakse i načine života postaju svjesniji ekoloških, gospodarskih i socijalnih problema i izazova s kojima se svijet suočava. Na takav se način mogu bolje pripremiti za integraciju održivog razvoja u svoje nastavne planove i programe. Oni koji su aktivni u svojim lokalnim zajednicama (što održivi razvoj podrazumijeva) osjetljiviji su na prepoznavanje potreba te tako mogu biti potaknuti prenositi svoja znanja djeci i mladima u njihovim školama.

Pedagozi oblikuju stavove i ponašanja djece i mladih. Kada učenici imaju priliku vidjeti svoje pedagoge, ali i ostatak školskog osoblja kao pozitivne primjere održivog ponašanja i sami su skloniji prihvatiti takve vrijednosti i prakse. Važno je dati aktivnu ulogu učiteljima, nastavnicima i stručnim suradnicima u stvaranju vlastitih mikropolitika odgoja i obrazovanja za održivi razvoj (Waltner i sur, 2020) isto tako važno je ispitati potrebe na mikrorazini i prema te prema njima razvijati politike odgoja i obrazovanja.

H2: Pedagozi s manje radnog iskustva žive održivije od pedagoga s dugogodišnjim radnim iskustvom.

Negativna korelacija radnog iskustva i održivijeg života statistički nije značajna, ovo je istraživanje pokazalo statistički značajnu pozitivnu korelaciju. Ipak hipoteza se temeljila na tome da su pedagozi s manje radnog iskustva relativno nedavno završili svoje obrazovanje pa su s toga bolje upoznati s najnovijim spoznajama kako o samo održivosti tako i o pedagoškim konceptima.

Pedagozi s manje radnog staža mogu imati veću motivaciju za promjenom prvenstveno svojih navika održivosti jer su vrlo vjerojatno odrasli u vremenu u kojemu je svijest o održivom razvoju izraženija. Isto tako pedagozi s manje radnog staža mogu biti više motivirani za promjenama u profesionalnom radu te inovativniji oko tema koje obrađuju te kako ih obrađuju, od svojih starijih kolega. Mlađi pedagozi mogu biti otvoreniji za promjene i prilagodbe i u privatnom, ali i u poslovnom odnosno profesionalnom životu.

Pedagozi s većim radnim iskustvom, odnosno s većim stažom mogu imati navike i obrasce ponašanja koje teže mijenjaju, mogu postati inertni te ne pratiti nova istraživanja i saznanja o različitim temama. Iako je ovo istraživanje pokazalo kako sudionici ovog istraživanja nisu takvi. To se može objasniti kroz različite dimenzije.

Jedna od njih je ta da pedagozi s više radnog staža mogu biti svjesniji važnosti održivosti jer su mogli svjedočiti trendovima rastućeg interesa za održivi razvoj kroz generacije. Oni su mogli razviti jaku svijest o važnosti održivosti te prilagoditi svoj način života prema tim načelima.

Isto tako, mogla se dogoditi promjena u hijerarhiji vlastitih vrijednosti te su pedagozi s godinama mogli više cijeniti vrijednosti.

Pedagozi s više iskustva u struci mogli su se kontinuirano razvijati i educirati o održivosti te bi ih te edukacije vjerojatno potaknule na promjene u njihovom privatnom životu.

H2.1. Pedagozi s manje radnog iskustva učestalije integriraju odgoj i obrazovanje za održivi razvoj u profesionalni rad.

Sljedeća pod hipoteza pretpostavlja da pedagozi koji imaju manje godina radnog staža češće integriraju različite teme održivog razvoja u svoj profesionalni rad od svojih starijih kolega. Ovo istraživanje je pokazalo je statistički značajnu pozitivnu korelaciju godina staža i

učestalosti obrađivanja tema održivog razvoja. Iako hipoteza nije potvrđena ona se temeljila na pretpostavci kako bi pedagozi s manje iskustva mogli biti otvoreniji novijim pristupima obrazovanju te bi trebali biti motivirani za eksperimentiranje s inovativnim nastavnim metodama, isto tako trebali bi ići u korak sa suvremenim obrazovnim trendovima.

Pedagozi s dugogodišnjim radnim iskustvom mogu imati bolje razumijevanje i veće vještine u integraciji održivosti u nastavu jer su dulje vrijeme u obrazovanju. Istraživanje autora Uitto i Saloranta (2017) pokazalo je značajne razlike između dobnih skupina učitelja, nastavnika i stručnih suradnika i učestalosti obrade tema održivog razvoja. Naime, najstarija dobna skupina češće se bavila temama održivog razvoja i to onima koje pripadaju ekološkoj dimenziji.

H3: Pedagozi zaposleni u osnovnim školama u školskoj godini češće obrađuju teme održivog razvoja od pedagoga zaposlenih u srednjim školama.

Ovo istraživanje nije pokazalo statistički značajnu razliku između učestalosti obrađivanja nastavnih tema održivog razvoja s obzirom na mjesto zaposlenja. Hipoteza počiva na tome da osnovne škole imaju različit pedagoški pristup i ciljeve za razliku od srednjih škola. Odgoj i obrazovanje često se više veže uz osnovne škole kako bi se svijest o održivosti što ranije razvila.

Isto tako razlike mogu počivati na različitosti kurikuluma i godišnjim planovima i programima. Kurikulumi u osnovnim školama često ostavljaju prostor za različite teme pa tako i za temu održivog razvoja, iako sada sve više održivost ulazi u kurikulume (Sinakou i sur., 2018). U srednjim školama fokus je više usmjeren na specifične predmete i pripremu za tržište rada ili za polaganje državne mature (Taylor i sur., 2019).

Razlike se mogu primijetiti i u interesu učenika, učenici u osnovnim školama često pokazuju veći interes za teme održivog razvoja što bi moglo potaknuti pedagoge u tim školama da češće obrađuju te teme (Timm i sur., 2020).

Rezultati istraživanja kojeg su proveli Uitto i Saloranta iz 2017. godine pokazalo je da nema razlika između osnovnih i srednjih škola u pogledu učestalosti integracije tema održivog razvoja u nastavni plan i program.

H4: Pedagozi su zainteresirani za profesionalno usavršavanje na temu odgoja i obrazovanja za održivi razvoj.

Ovim istraživanjem je pokazan veliki interes pedagoga za profesionalno usavršavanje na temu odgoja i obrazovanja za održivi razvoj. Razlozi mogu biti mnogobrojni. Jedan od njih je interes za usavršavanje. Moguće je da pedagozi imaju opći interes i motivaciju za stjecanje dodatnih znanja, vještina i kompetencija te za unaprjeđenjem vlastite profesionalne prakse. Jarvis i Pell (2004) otkrili su da samopouzdanje i entuzijizam te motivacija učitelja, nastavnika i stručnih suradnika ključni za poticanje njihovog napretka, ali i napretka njihovih učenika. Profesionalno usavršavanje se sljedeće nadovezuje, ovim putem pedagozi stječu kompetencije u području odgoja i obrazovanja te je nužna i važna za svo nastavno osoblje u školama. Moguće da je pedagozima tema odgoja i obrazovanja za održivi razvoj posebno zanimljiva. Isto tako moguće je kako pedagozi nisu dovoljno educirani za odgoj i obrazovanje o održivom razvoju kroz školovanje pa bi dodatnim usavršavanjem obogatili svoje znanje i praksu. Istraživanje *Teachers Have Their Say: Motivation, Skills and Opportunities to Teach Education for Sustainable Development and Global Citizenship* (2021) koje je proveo UNESCO i *Educational International* obuhvatilo je 58 000 nastavnika, učitelja i stručnih suradnika osnovnih i srednjih škola te je pokazalo koje su glavne prepreke u realizaciji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj. Tako se nedostatak edukacije i profesionalnog usavršavanja te pokazalo kao važna prepreka na kojoj treba raditi kako bi se odgoj i obrazovanje za održivi razvoj mogao nesmetano provoditi (Parry, Metzger, 2023). Brojni učitelji, nastavnici i stručni suradnici imaju poteškoće s interdisciplinarnim pristupom održivog razvoja, osjećaju se nespремnima i nepripremljenima kako za sadržaj tako i za pedagoška načela odgoja i obrazovanja za održivi razvoj, nemaju dovoljno resursa, materijala, ali ni mogućnosti za profesionalno usavršavanje, ne dostaje im podrška (Parry, Metzger, 2023). Osjeća se potreba za razvojem novih obrazovnih politika. Istraživanje *What Teachers Think and Know about Education for Sustainable Development and How They Implement it in Class* kojeg je provela Waltner sa suradnicima (2020) naglašava važnost profesionalnog usavršavanja nastavnog osoblja za potrebe odgoja i obrazovanja za održivi razvoj te osmišljavanje različitih materijala za učitelje, nastavnike, stručne suradnike te učenike.

H5: Pedagozi imaju pozitivne stavove o odgoju i obrazovanju za održivi razvoj.

Ovi istraživanje je pokazalo kako pedagozi imaju pozitivno mišljenje o odgoju i obrazovanju za održivi razvoj. Ukupno 58% (N = 70) ispitanika ima zbroj odgovora na varijablama o odgoju i obrazovanju 55% ili veći od ukupnog mogućeg zbroja.

Iz akcijskog istraživanja britanske znanstvenice McNauhton *Implementing Education for Sustainable Development in schools: learning from teachers's reflection* objavljenog 2012 vidljivo je opće pozitivno mišljenje kroz čitav proces istraživanja. Također brojni ispitanici biti su iznenađeni kako ranije nisu obrađivali teme održivog razvoja te koristili metode suvremene pedagogije, jedan od stupova odgoja i obrazovanja za održivi razvoj je pedagogija usmjerena na učenika, a ne na gradivo. Prema istraživanju iz 2016. godine turskih istraživača Sağdıç i Sahin učitelji, nastavnici i stručni suradnici pokazuju kako im bez obzira na sve ometajuće okolnosti provedba i integracija odgoja i obrazovanja za održivi razvoj nije zahtjevna. To pokazuje kako je nastavno osoblje spremno i sposobno upravljati te prevladati poteškoće koje im se prepriječue na putu (Sağdıç i Sahin, 2016).

Pozitivan pogled na obrazovanje može se objasniti i time što je istraživanje (Laurie i sur. 2016) pokazalo da odgoj i obrazovanje za održivi razvoj utječe na kvalitetu ostalog obrazovanja. Obrazovanje se unaprjeđuje odgojem i obrazovanjem za održivi način jer se koriste različiti suvremeni pedagoški pristupi poput stavljanja samog učenika u fokus nastave, razvijaju se kompetencije poput kritičkog mišljenja i rješavanja problema.

H6: Pedagozi održivi razvoj objašnjavaju kroz ekološku dimenziju, zanemarujući pritom socijalnu i gospodarsku dimenziju.

Istraživanje je pokazalo da većina pedagoga uistinu održivi razvoj veže uz njegovu ekološku dimenziju. Ova hipoteza proizlazi iz činjenice da je ekološka dimenzija dominantna u percepciji održivog razvoja te se povezuje uz zaštitu okoliša, smanjenje emisije stakleničkih plinova i očuvanja prirodnih resursa.

Može se dogoditi da zbog krive percepcije dolazi i zbog edukacija i informiranja jer se često održivi razvoj informira kroz ekološki fokusirane programe, projekte ili obuke te se na taj način može razviti sklonost naglašavanja ekološke dimenzije održivog razvoja. Mediji aktivno izvještavaju ekološkim problemima, a njihova percepcija utječe na stavove ljudi. Prisutnost ekoloških tema u medijima doprinosi povezivanju održivog razvoja s njegovom ekološkom dimenzijom (Leicht i sur., 2018).

Stručni suradnici kao i učitelji i nastavnici moraju poznavati koncept održivog razvoja kako bi prenijeli znanja, navike i vrijednosti djeci i mladima. Rezultati istraživanja koje se provelo Jamajci 2021. godine (Ferguson i sur.) smjestili su perspektive znanja održivog razvoj nastavnog osoblja u tri dimenzije. Većina učitelja pripada sustavnoj dimenziji održivog razvoj koja je u sebi obuhvatila ekološki, društveni i ekonomski aspekt života što je pokazalo da ti učitelji, nastavnici i stručni suradnici prepoznaju temeljne postavke održivog razvoja (Ferguson i sur., 2021).

VII. ZAKLJUČAK

U današnjem društvu naglasak se stavlja na obrazovanje, sve svjetske nacije žele i trude se poboljšati odgoj i obrazovanje svim svojim građanima. Održivi razvoj je koncept razvoja bez ugrožavanja. Podrazumijeva razvoj u tri dimenzije koje su u stalnoj međusobnoj ovisnosti i jedna bez druge ne mogu, a to su ekološka, ekonomska i socijalna dimenzija. Iako je pojam održivog razvoja već u upotrebi šire javnosti već neko vrijeme, malo je onih tko ga u potpunosti razumiju te njegove principe i vrijednosti primjenjuju u svakodnevnom životu. Društvu je potrebna promjena. Društvo je najlakše promijeniti ukoliko svaki pojedinac uvede održivost u svoj život. Sustavne promjene događaju se i u školama. Održivi razvoj aktualna je i važna tema današnjeg svijeta. Sve se više o njoj istražuje na različitim poljima. Održivi razvoj omogućit će bolju, kvalitetniju, zdraviju i pravedniju budućnost za sve.

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati ulogu pedagoga u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj, istražiti znanje i životne navike pedagoga u okviru održivog razvoja te stavove o odgoju i obrazovanju za održivi razvoj. Postavljene su sljedeće hipoteze: pedagozi koji primjenjuju održivost u svom privatnom životu u svom profesionalnom radu češće integriraju odgoj i obrazovanje za održivi razvoj od pedagoga koji ne žive manje održivo; pedagozi s manje radnog iskustva žive održivije od pedagoga s dugogodišnjim radnim iskustvom; pedagozi s manje radnog iskustva učestalije integriraju odgoj i obrazovanje za održivi razvoj; pedagozi zaposleni u osnovnim školama češće obrađuju teme održivog razvoja od pedagoga zaposlenih u srednjim školama; pedagozi su zainteresirani za profesionalno usavršavanje na temu odgoja i obrazovanja za održivi razvoj; pedagozi imaju pozitivno mišljenje o odgoju i obrazovanju za održivi razvoj te pedagozi održivi razvoj vežu uz njegovu ekološku dimenziju. Analizom rezultata potvrđene su hipoteze: pedagozi koji primjenjuju održivost u svom privatnom životu u svom profesionalnom radu češće integriraju odgoj i obrazovanje za održivi razvoj od pedagoga koji ne žive manje održivo, pedagozi su zainteresirani za profesionalno usavršavanje na temu odgoja i obrazovanja za održivi razvoj, pedagozi imaju pozitivno mišljenje o odgoju i obrazovanju za održivi razvoj i pedagozi održivi razvoj vežu uz njegovu ekološku dimenziju. Obradom podataka ostale hipoteze nisu potvrđene. Na dobivene rezultate mogla je utjecati neiskrenost ispitanika, veći broj pedagoga s većem radnim stažom, uzorak koji ne predstavlja dovoljno dobro cijelu populaciju pedagoga u Hrvatskoj. Dobiveni rezultati su zadovoljavajući te daju uvid u trenutno stanje u osnovnim i srednjim školama. Ohrabrujuće je vidjeti veliki broj

pedagoga koji su zainteresirani za cjeloživotno učenje i napredovanje u okvirima održivog razvoja. Iz rezultata je vidljivo i da su profesionalan usavršavanja na temu održivosti i potrebna pedagozima jer nisu u dovoljnoj mjeri upoznati sa temeljnim postavkama održivog razvoja. Pedagozima problem predstavlja i kako uspješno učenicima prenijeti znanja, vrijednosti te kako ih potaknuti na usvajanje navika koje su potrebne da se uistinu može stvoriti održivo društvo. Pozitivno je bilo vidjeti da ipak velik broj pedagoga živi održivo te mogu biti izvrstan primjer svojim učenicima u usvajanju vrijednosti i navika održivog razvoja. U budućim istraživanja ove tematike mogao bi se povećati broj ispitanika te proširiti istraživanja na različite udruge u kojima su pedagozi zaposleni, ovo istraživanje se ipak koncentriralo na osnovne i srednje škole. Bilo bi zanimljivo vidjeti razlike između učenika s obzirom na učestalost provođenja tema odgoja i obrazovanja za održivi razvoj. Istraživanje na temu odgoja i obrazovanja za održivi razvoj moglo bi se provesti na učiteljima razredne nastave, učiteljima predmetne nastave te nastavnicima u srednjoj školi kako bi se vidjele postoje li i među njima razlike.

VIII. LITERATURA

1. Agencija za okoliš (2023). *Learning for sustainability: good practice in teacher education and gaps in provision: key messages*. Publications Office of the EU. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b3a28993-d9a8-11ed-a05c-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-288107058>
2. Cifrić, I. (2001). ESKURS O ODRŽIVOM RAZVOJU. *Socijalna ekologija*, 10 (3), 157-170. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/139815> Pristupljeno 03. 09. 2023.
3. Čop, D., Rapo, N. (2010). Obrazovanje za održivi razvoj. U: Bužinkić, E. (ur.) *Obrazovanje mladih za ljudska prava i demokratskograđanstvo*. Zagreb: Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva.
4. Europska Komisija. (2021). *The 'Scenarios for a sustainable Europe in 2050' project*. Publications Office of the EU. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5ef9c6d3-f68a-11ec-b976-01aa75ed71a1/language-en/format-HTML/source-288107358>
5. Ferguson, T., Roofe, C., & Cook, L. D. (2021). Teachers' perspectives on sustainable development: the implications for education for sustainable development. *Environmental Education Research*, 1–17. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/13504622.2021.1921113> Pristupljeno 03. 09. 2023.
6. Gavard, C., Voigt, S. (2017). EU competitiveness and the 2030 framework: A industry perspective. Final report referring to EASME/COSME/2014/031. *ZEW Expertises*. <https://doi.org/10.2826/830079>
7. Issues and trends in education for sustainable development. (2018). Dostupno na: <https://doi.org/10.54675/yelo2332> Pristupljeno 06. 09. 2023.
8. Jambrović, F. (2011). Održivi razvoj u obrazovanju. *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, 2 (1), 14-27. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/71319>
9. Jarvis, T., & Pell, A. (2004). Primary teachers' changing attitudes and cognition during a two-year science in-service programme and their effect on pupils. *International Journal of Science Education*, 26(14), 1787–1811. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/0950069042000243763> Pristupljeno 01. 09. 2023.
10. Jurić, V., (2004). *Metodika rada školskog pedagoga*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Laurie, R., Nonoyama-Tarumi, Y., McKeown, R., & Hopkins, C. (2016). Contributions of Education for Sustainable Development (ESD) to Quality Education: A Synthesis of

- research. *Journal of Education for Sustainable Development*, 10(2), 226–242. Dostupno na: <https://doi.org/10.1177/0973408216661442> Pristupljeno 03. 09. 2023.
12. McKeown, R. (2002). *Education for Sustainable Development Toolkit (2.0)*. Waste Management Research and Education Institution. <http://www.esdtoolkit.org/about.htm>
  13. McNaughton, M. J. (2012). Implementing Education for Sustainable Development in schools: learning from teachers' reflections. *Environmental Education Research*, 18(6), 765–782. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/13504622.2012.665850> Pristupljeno 06. 09. 2023.
  14. Mićanović, M. (ur.) (2011). *Obrazovanje za održivi razvoj*. Priručnik za osnovne i srednje škole. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
  15. Parry, S., & Metzger, E. P. (2023). Barriers to learning for sustainability: a teacher perspective. *Sustain Earth Reviews*, 6(1). Dostupno na: <https://doi.org/10.1186/s42055-022-00050-3> Pristupljeno 02. 09. 2023.
  16. Pešić, S. (2017). *Koncepti obrazovanja kroz formalno, neformalno i informalno učenje*. Profil Klett. <https://www.profil-klett.hr/koncepti-obrazovanja-kroz-formalno-neformalno-i-informalno-ucenje>
  17. *Quick Guide to Sustainable Development: History and Concepts*. (2015). Retrieved April 20, 2023, from <https://senedd.wales/research%20documents/qg15-003%20-%20sustainable%20development%20history%20and%20concepts/qg15-003.pdf>
  18. Rogers, P., F Jalal, K., Boyd, J. (2008). *A Introduction to Sustainable Development*. Glen Educational Foundation, Inc.
  19. Sağdıç, A., & Sahin, E. (2016). A Closer Look into Turkish Elementary Teachers Regarding Their Beliefs on Education for Sustainable Development. *International Electronic Journal of Environmental Education*, 6(2), 141. Dostupno na: <https://doi.org/10.18497/iejee-green.42181> Pristupljeno 05. 09. 2023.
  20. Sinakou, E., Pauw, J. B., & Van Petegem, P. (2017). Exploring the concept of sustainable development within education for sustainable development: implications for ESD research and practice. *Environment, Development and Sustainability*, 21(1), 1–10. Dostupno na: <https://doi.org/10.1007/s10668-017-0032-8> Pristupljeno 02. 09. 2023.
  21. Šibalić, I., Brezovac, V., Majić, I. K., Jeziak, E., Bednarczyk, H., Nardi, A., Morosillo, R., Cappellotto, G. (2015). *Globalno obrazovanje za održivi razvoj*. Youth4Earth.
  22. Tatković, N., Moćinić, S. (2012). *Učitelj za društvo znanja*. Pedagogijske i tehnologijske paradigme bolonjskog procesa. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.

23. Taylor, N., Quinn, F., Jenkins, K., Miller-Brown, H., Rizk, N., Prodromou, T., Serow, P., & Taylor, S. (2019). Education for Sustainability in the Secondary Sector—A Review. *Journal of Education for Sustainable Development*, 13(1), 102–122. Dostupno na: <https://doi.org/10.1177/0973408219846675> Pristupljeno 01. 09. 2023.
24. Teachers have their say: motivation, skills and opportunities to teach education for sustainable development and global citizenship. (2021). In *UNESCO eBooks*. Dostupno na: <https://doi.org/10.54675/yxrw9784> Pristupljeno 05. 09. 2023.
25. Tufekčić, N. (2015). *Ekološka pedagogija: osnovi nauke o odgoju za okolinu i održivi razvoj*. Dobra knjiga.
26. United Nations. (1992). *Agenda 21: United Nations Conference on Environment & Development Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992*. https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf?_gl=1*5e7m59*_ga*MjExNjM3OTE0Ni4xNjgzMjA0OTYx*_ga_TK9BQL5X7Z*MTY4MzIxMTcyMy4yLjAuMTY4MzIxMTcyNi4wLjAuMA..
27. Uzelac, V. (1990). *Osnove ekološkog odgoja*. Zagreb: Školske novine.
28. Uzelac, V., Lepičnik - Vodopivec, J., Anđić, D. (2014). *Djeca - odgoj i obrazovanje - održivi razvoj : U potrazi za novim perspektivama razvoja odgoja i obrazovanja djece za održivi razvoj*. Golden marketing - Tehnička knjiga.
29. Vujić, V., (2013). *Opća pedagogija: Novi pristup znanosti o odgoju*. Zagreb: Hrvatsko pedagoško književni zbor.
30. Zmijanović, Lj. (2014). Održivi razvoj i upravljanje baštinom zaštićenih područja na primjeru Pokrčja. *Godišnjak Titius*, 6-7 (6-7), 71-90. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/149589>. Pristupljeno 01. 08. 2023.